

Tomasz WALCZAK

<https://orcid.org/0000-0003-1853-7212>

Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla

Polskiej Akademii Nauk (Kraków)

Zapomniana kolekcja historyczna w XVI-wiecznym rękopisie Archiwum Państwowego we Wrocławiu (sygn. 82/28/0/1/6)*

Zarys treści: W artykule scharakteryzowano zapomnianą kolekcję źródeł historycznych przechowywaną w XVI-wiecznym rękopisie Archiwum Państwowego we Wrocławiu (sygn. 82/28/0/1/6). Przedstawiono historię kodeksu, opisano jego budowę, zidentyfikowano i scharakteryzowano wpisane do niego źródła dziejopisarckie (roczniki *Historia Bohemica*, *Polonica et Silesiaca*, *Annales devolutionis Silesiae ad Regnum Bohemiae*, *Rocznik magistratu wrocławskiego*, katalogi władców czeskich, węgierskich, rzymskich i niemieckich, śląskich, katalogi biskupów wrocławskich), dyplomatyczne (dokumenty i listy wystawców śląskich, czeskich, morawskich i węgierskich z lat 20. XVI w.) i inne. W podsumowaniu podjęto próbę ustalenia genezy i sposobu funkcjonowania rękopisu.

Abstract: The article characterises the forgotten collection of historical sources found in the sixteenth-century manuscript kept in the State Archives in Wrocław (ref. no. 82/28/0/1/6). The history of the codex is presented, its structure is described, and the historical sources inscribed in it are identified and characterised (the annals *Historia Bohemica*, *Polonica et Silesiaca*, *Annales devolutionis Silesiae ad Regnum Bohemiae*, *The Annual of the Wrocław Magistrate*, catalogues of Czech, Hungarian, Roman, and German rulers, Silesian rulers, catalogues of the bishops of Wrocław), diplomatic sources (documents and letters issued by Silesians, Bohemians, Moravians, and Hungarians from the 1520s) and others. In conclusion, an attempt is made to establish how the manuscript was created and how it functioned.

Słowa kluczowe: kolekcja historyczna, *Historia Bohemica*, *Polonica et Silesiaca*, *Annales devolutionis Silesiae ad Regnum Bohemiae*, *Rocznik magistratu wrocławskiego*, katalogi władców i dostojników, koronacja Michała Korybuta Wiśniowieckiego

Keywords: historiographical compilation, *Historia Bohemica*, *Polonica et Silesiaca*, *Annales devolutionis Silesiae ad Regnum Bohemiae*, *Annales magistratus Wratislaviensis*, catalogues of rulers and dignitaries, coronation of Michał Korybut Wiśniowiecki

* Dziękuję mgr. Adamowi Szczepańcowi za informację o przechowywaniu tego kodeksu w AP Wrocław. Dziękuję też dyskutantom seminarium doktorskiego prof. dr hab. Marii Koczerskiej, dr. hab. Marka Janickiego i dr. hab. prof. UW Piotra Węcowskiego na Wydziale Historii UW, na którym podczas posiedzenia 13 X 2023 omówione zostały zasadnicze tezy niniejszego artykułu.

Wstęp

W 2009 r. Wojciech Mrozowicz i Rościśław Żerelik przedstawili zapomnianą dotychczas rękopiśmienną kolekcję źródeł śląskich przechowywaną w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu (sygn. Akc. 1950/1051)¹. Zwrócili przy tym uwagę, że stan zachowania rękopisów zawierających przekazy średniowiecznych śląskich źródeł historiograficznych jest fatalny, gdyż wiele przekazów zagięło – przede wszystkim w wyniku II wojny światowej i powojennej zawieruchy. Badacze podkreślili, że przekazy rękopiśmienne dawnych tekstów mają znaczenie z dwóch punktów widzenia: badań tekstologicznych i kultury intelektualnej (zwłaszcza historycznej) środowisk, w których te teksty zaistniały². Inną zapomnianą rękopiśmienną kolekcją średniowiecznych i nowożytnych źródeł – śląskich, czeskich, węgierskich i polskich – jest XVI-wieczny kodeks Archiwum Państwowego we Wrocławiu (dalej: APWr.) przechowywany w zespole Akta miasta Wrocławia pod sygn. 6 (82/28/0/1/6)³. Celem niniejszego artykułu jest scharakteryzowanie tego rękopisu. Omawiam jego historię, opisuję budowę oraz identyfikuję i pokrótce charakteryzuję wpisane do niego źródła. W podsumowaniu proponuję hipotezę dotyczącą genezy oraz sposobu funkcjonowania kodeksu.

Historia kodeksu

Kodeks APWr. 82/28/0/1/6 nie był przedmiotem badań nowoczesnej historiografii. Znany był jednak badaczom w XVIII i na początku XIX w. W 1722 r. został odnotowany w rękopiśmiennym katalogu rękopisów biblioteki przy kościele św. Elżbiety we Wrocławiu (Rehdigeriana)⁴. W 1730 r. wykorzystał go Friedrich Wilhelm Sommersberg podczas prac nad drugim tomem publikacji *Silesiacarum rerum scriptores*. Na jego podstawie wydał trzy zabytki – *Rocznik magistratu wrocławskiego*, *Katalog biskupów wrocławskich* Jana Długosza oraz odpisy trzech listów z biogramami biskupa wrocławskiego Tomasza I (1232–1268)⁵. Styczność z rękopisem miał najprawdopodobniej Samuel Beniamin Klose (1730–1798). W 1781 r. wrocławski historyk wspominał o czterech odpisach katalogu biskupów wrocławskich Długosza, w tym dwóch zachowanych właśnie w rękopisach biblioteki przy kościele św. Elżbiety we Wrocławiu (Rehdigeriana). Jednym z nich był najprawdopodobniej właśnie omawiany kodeks⁶. Jeszcze w 1821 r. z kodeksem zetknął się Carl J. Herber, który zwrócił uwagę na zawarty w nim odpis listu z biogramem biskupa Tomasza I⁷. Wydaje się, że po tym czasie rękopis zniknął z pola widzenia historyków. Omawiając problem odpisów *Rocznika magistratu wrocławskiego*, Waclaw Korta stwierdził: „F.W. Sommersberg, który pierwszy tekst tego źródła udostępnił drukiem pt. *Annales Vratislavienses*, nie podaje – jak zwykle – żadnych informacji na temat podstawy rękopiśmiennej wydania. Gdy następnie W. Arndt przystępował do kolejnej edycji *Rocznika* [w 1866 r. – T.W.], nie miał już

¹ W. Mrozowicz, R. Żerelik, *Zapomniana kolekcja średniowiecznych źródeł śląskich (w XVIII-wiecznym rękopisie Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu, Akc. 1950/1051)*, „Sobótka”, 2–3, 2009, s. 261–272. Tytuł niniejszego artykułu świadomie nawiązuje do artykułu W. Mrozowicza i R. Żerelika.

² Tamże, s. 261.

³ Stan zachowania rękopisu jest dobry. Ma on mikrofilmową kopię (sygn. T79736) dostępną on-line: <https://www.szukawarchiwach.gov.pl/jednostka/-/jednostka/11067423#odsylacz_opis> [dostęp: 26.10.2023].

⁴ *Notitia Manuscriptorum Codicum Bibliothecae Elisabethanae*, [Vratislaviae] 1722, nr 96, s. 207–209, <<https://sammlungen.ub.uni-frankfurt.de/msneuz/content/pageview/7277613>> [dostęp: 15.02.2023]. Tu także pierwszy opis kodeksu: „In codice hoc chartaceo magnam partem vacuo diverso tempore scripto”.

⁵ *Silesiacarum rerum scriptores*, t. 2, wyd. F.W. Sommersberg, Lipsiae 1730, s. 155–158 (odpisy dokumentów z biogramami biskupa wrocławskiego Tomasza I), s. 159–172 (*Katalog biskupów wrocławskich* Długosza), s. 172–176 (*Rocznik magistratu wrocławskiego*).

⁶ P.O. Schmidt, *Untersuchungen zu den Breslauer Bischofskatalogen*, Breslau 1917, s. 27; zob. S.B. Klose, *Von Breslau dokumentirte Geschichte und Beschreibung in Briefen*, t. 1, Breslau 1781, s. 131–132.

⁷ C.J. Herber, *Silesiae sacrae origines, quas SS. Theologiae professionem ordinariam in Universitate Litterarum Vratislaviensi susceptam indicans, scripsit* [...], Vratislaviae 1821, s. 40.

pod ręką rękopisu znanego Sommersbergowi. Wydanie swe pt. *Annales magistratus Wratislaviensis* oparł na Sommersbergu⁸. Kodeksu nie znał również August Bielowski, wydawca *Rocznika* w ramach serii Monumenta Poloniae Historica⁹. Mimo że nie był on temu badaczowi znany, to jednak wciąż był przechowywany we wrocławskich bibliotekach. Po 1866 r., czyli połączeniu zbiorów bibliotek przy kościołach św. Elżbiety, Marii Magdaleny i Bernardynów we Wrocławiu, stanowił własność połączonej Biblioteki Miejskiej we Wrocławiu¹⁰. Nie udało mi się jednak odnaleźć go w powstałym po tej dacie katalogu zbiorów Biblioteki¹¹. Być może już wtedy stał się własnością Archiwum Miejskiego we Wrocławiu¹². Został odnotowany jako własność Archiwum w latach 1894–1895, nadano mu sygnaturę A7¹³. Był przechowywany w Archiwum Miejskim do 1939 r. Podczas II wojny światowej musiał być ewakuowany z Wrocławia (nie wiem jednak, dokąd), gdyż podczas oblężenia miasta wiosną 1945 r. całość pozostawionego zasobu spłonęła wraz z budynkiem Archiwum. Od 1945 r. rękopis wchodzi w skład zasobu Archiwum (do 1983 r. Wojewódzkiego) Państwowego we Wrocławiu¹⁴.

Budowa kodeksu

Kodeks APWr. 82/28/0/1/6 sporządzono z papieru. Wymiary bloku wynoszą 21,5 x 32 cm. Liczy 106 kart¹⁵. Są one zarówno foliowane, jak i paginowane. Foliacja jest ciągła w ramach kart 1r–75r. Kolejne cztery karty (76–79) nie są foliowane. Tu następują trudne do wyjaśnienia dwie luki w foliacji. Kolejne karty noszą bowiem numery (pierwsza luka) od 136r do 138r, a następnie (druga luka) od 257r do 280r. Luki sugerowałyby, że w pewnym momencie kodeks stracił dużą liczbę kart. W przypadku pierwszej luki wydaje się to niemożliwe – zaburzenie foliacji występuje w ramach jednej składki (X). W przypadku drugiej luki kodeks rzeczywiście mógł zostać pozbawiony licznych składek (brak jednak śladów np. ich wydarcia), gdyż k. 257r rozpoczyna nową składkę (XI). Pozbawienie kodeksu składek musiałyby jednak nastąpić przed 1722 r., gdyż jego obecna zawartość odpowiada tej, którą odnotowano w katalogu rękopisów biblioteki przy kościele św. Elżbiety we Wrocławiu¹⁶. Niezapisane karty kodeksu to: 8v–10v, 15, 20v, 27v, 33, 39–43, 61v–65, 71–75, 137–138, 273–280. Paginacja (naniesiona tylko na zapisane karty) jest ciągła i wykazuje 142 strony. Wykonał ją w latach 80. XX w. Janusz Konopka, pracownik APWr.¹⁷

⁸ W. Korta, *Średniowieczna annalistyka śląska*, Wrocław 1966, s. 315.

⁹ *Rocznik magistratu wrocławskiego*, wyd. A. Bielowski, w: MPH, t. 3, Lwów 1878, s. 680–688.

¹⁰ Na k. 1v pieczęć Biblioteki Miejskiej we Wrocławiu: „von Rehdigersche Stadtbibliothek zu Breslau”.

¹¹ Rękopiśmienny katalog rękopisów biblioteki Tomasza Rehdigera (dawnej Biblioteki Miejskiej) autorstwa H. Markgrafa, M.A. Guttmanna, *Katalog der Handschriften der Rehdigerana*, t. 1–3, przechowywany jest w BUWr., sygn. Akc. 1967/3, <<https://www.bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/publication/27968>> [dostęp: 17.02.2023].

¹² Na wyklejce przedniej okładki naklejka Archiwum Miejskiego we Wrocławiu: „Stadtarchiv Breslau Hs A7”, na k. 1r pieczęć Archiwum Miejskiego: „Stadt Archiv in Breslau” i dawne sygnatury archiwalne skreślone ołówkiem: A7, A 125/10. Do 1906 r. Biblioteka Miejska we Wrocławiu i Archiwum Miejskie we Wrocławiu dzieliły jeden budynek – najpierw gmach Magistratu Wrocławskiego przy Rynku, a od 1891 r. budynek Miejskiej Kasy Oszczędności. Po 1906 r. Biblioteka Miejska prowadziła z Archiwum Miejskim intensywną współpracę w zakresie wymiany książek. Objęła ona być może prezentowany rękopis, zob. B. Kumor-Gomółka, *Biblioteka Miejska we Wrocławiu (Stadtbibliothek Breslau) 1865–1945*, Wrocław 2017, s. 235.

¹³ AP Wrocław [dalej: APWr.], Akta miasta Wrocławia, H. Markgraf, *Katalog der Handschriften des Stadtarchivs zu Breslau*, t. 1, 1894–1895, s. nlb.

¹⁴ A. Kucner, *Byłe Archiwum Miasta Wrocławia oraz najstarsze wrocławskie księgi miejskie*, „Archeion”, 21, 1952, s. 205, wskazał, że rękopis zawiera *Rocznik magistratu wrocławskiego* autorstwa Jerzego Mohrenberga, pisarza miejskiego Wrocławia w pierwszej połowie XVI w. A. Kucner powołał się na przedwojenną sygnaturę rękopisu (A7), nie jest więc pewne, czy po 1945 r. znał go z autopsji, czy też z przedwojennej literatury przedmiotu.

¹⁵ Rękopis ma też dwie nienumerowane karty ochronne – na początku i na końcu. Stanowią prawdopodobnie dodatek intrologatora z czasów restauracji kodeksu na początku XX w. (o czym niżej).

¹⁶ Zob. przyp. 4.

¹⁷ Na wyklejce tylnej okładki znajduje się adnotacja archiwalna: „Ponumerowane 142 stron J[anusz] Konopka Wr[ocław] 3.06.198[?]”. Dziękuję prof. dr. hab. Rościszlawowi Żerelikowi i dr. hab. prof. UWrocł. Wojciechowi Mrozowiczowi za pomoc w identyfikacji tego pracownika Archiwum.

Na papierze występują dwie odmiany tego samego znaku wodnego. Pierwsza – pojawiająca się na niemal wszystkich kartach – przedstawia głowę św. Jana Ewangelisty z nimbem i odwróconą koroną¹⁸. Wysokość znaku wynosi 4 cm, szerokość 3 cm. Był on charakterystyczny dla papierni wrocławskiej od 1499 r., szczególnie w latach 1527–1533 i 1539–1549¹⁹. Głowa świętego niemal zawsze umieszczana była na tarczy herbowej, jednak w tym przypadku element ten nie występuje. Odmiana znaku bez tarczy herbowej została odnotowana jedynie w 1523 r.²⁰ Odmiana druga znaku – występująca tylko raz, na wyklejce tylnej okładki kodeksu – również przedstawia głowę św. Jana Ewangelisty, tym razem na tarczy herbowej, i jest bardziej udana estetycznie. Wysokość tego znaku również wynosi 4 cm, szerokość 3,5 cm. Był on charakterystyczny dla papierni wrocławskiej w latach 1550–1591²¹.

Kodeks składa się z trzynastu składek, głównie kwaternionów. Ich ułożenie przedstawia się następująco: I (6+4), II (4+4), III (4+4), IV (4+4), V (4+5), VI (3+3), VII (5+5), VIII (3+3), IX (5+4), X (4+4), XI (4+4), XII (4+4), XIII (4+4). Składki (karty) kodeksu przygotowano pod zapis prawdopodobnie w jednym momencie. Większość kart ma na górze cztery nakłucia²². Wszystkie wykonano zapewne przy użyciu szydła (są okrągłe) i linijki (tworzą linię prostą). Nakłucia wyznaczają linie justowania kart, których na każdej karcie (po obu stronach) znajdują się trzy. Zostały wykonane za pomocą jednego narzędzia – prawdopodobnie rysika bądź atramentu – przed zapisaniem kart. Od zewnętrznej strony kart linie są położone bliżej siebie. Całość sprawia wrażenie, jakby karty podzielono na tabele z dwiema kolumnami – jedną szerszą (od strony wewnętrznej), drugą węższą (od strony zewnętrznej). Mimo że karty (składki) przygotowano do zapisania w jednym momencie (być może nieodległym od czasu produkcji papieru), to pierwotnie funkcjonowały osobno. Wskazuje na to wygląd niektórych z nich. Część ma ślady po dwóch pionowych (równoległych do siebie) zagięciach (składki: II, III, IV, V i XII), a część też ślady po pomieściu (składki: II, III i IV).

Kodeks ma oprawę wtórną (tektura, papier marmurkowy). Przeoprawienia dokonał Kurt Gebauer, introligator zatrudniony na początku XX w. w Bibliotece Miejskiej we Wrocławiu²³. We wtórnej oprawie pozostawił jednak dwa prostokątne fragmenty oprawy z początku XVI w. (na przedniej i tylnej stronie okładki). Trudno stwierdzić, czy to fragmenty oryginalnej oprawy kodeksu, czy fragmenty oprawy z innego rękopisu. Fragment skórzanej okładziny na przedniej stronie okładki ma wymiary 16 x 25,4 cm, jest więc mniejszy od bloku kodeksu. Na okładzinie wytłoczono radełkiem zwierciadło otoczone trzema ramami z ornamentem kandelabrowym. W górnej części pierwszej ramy wytłoczono datę 1533, choć pierwotnie była to data 1530 – świadczy o tym niewyraźny okrągły ślad po cyfrze 0 w miejscu obecnej ostatniej cyfry 3. W czterech rogach zwierciadła wytłoczono herby Królestwa Czech i Śląska oraz popiersie św. Jana Ewangelisty i literę W (wszystkie na tarczach herbowych, o wysokości 1,5 cm). Wymienione elementy (wraz z przedstawieniem głowy św. Jana Chrzciciela, której tutaj brak) tworzyły złożony herb Wrocławia nadany miastu przez Ferdynanda I Habsburga w 1530 r.²⁴ Fragment okładziny na tylnej stronie oprawy ma podobną kompozycję i ornament, jednak jest mniejszy od fragmentu na przedniej stronie okładki (wymiary 13,3 x 19,5 cm) i nie wytłoczono na nim herbu Wrocławia. W ramie okalającej zwierciadło, po prawej stronie, wytłoczono popiersie mężczyzny, ponad nim zaś inicjały HB.

¹⁸ Typ występuje na kartach: 1, 2, 4–6, 10, 11, 14, 16, 17, 19, 21, 22, 25, 27, 31–33, 36, 39, 40, 42, 46, 48, 49, 50, 53, 55, 57–60, 62, 64, 68, 69, 71, 74, [78], 136–138, 257, 261–263, 265, 269–271, 274, 277, 278, 280.

¹⁹ K. Maleczyńska, *Papiernictwo na Śląsku do końca XVI w.*, Wrocław 1957, s. 19.

²⁰ G. Piccard, *Die Wasserzeichenkartei im Hauptstaatsarchiv Stuttgart*, t. 1–17, Stuttgart 1961–1997, nr 21021, 21022, <<https://www.wasserzeichen-online.de/wzis/struktur.php?ref=DE4620-PO-21021>> [dostęp: 6.02.2023]; zob. też K. Maleczyńska, *Papiernictwo na Śląsku*, s. 19.

²¹ G. Piccard, *Die Wasserzeichenkartei*, nr 21079, <<https://www.wasserzeichen-online.de/wzis/struktur.php?ref=DE-4620-PO-21079>> [dostęp: 6.02.2023]; zob. też K. Maleczyńska, *Dzieje starego papiernictwa śląskiego*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1961, s. 172, il. 21.

²² W ten sam sposób nakłuto składki: I, II, III, IV, VI, VII, IX.

²³ Na wyklejce przedniej okładki znajduje się prostokątna naklejka: „K[urt] Gebauer Buchbinderei Breslau”. Materiały po K. Gebauerze są przechowywane w BUWr., sygn. Akc. 1949/0807.

²⁴ M. Burbianka, *Dwaj introligatorzy wrocławscy z pierwszej połowy XVI wieku*, „Przegląd Zachodni”, 11–12, 1951, s. 561, przyp. 20.

Wiemy, że używał ich działający na początku XVI w. we Wrocławiu introligator Hans (Hans Buchbinderei)²⁵. To najpewniej jemu należy przypisać autorstwo opisanych fragmentów oprawy.

Prawdopodobnie podczas przeoprawiania kodeksu pozbyto się wyklejki przedniej okładki, a zastąpiono ją tym samym papierem, którego użyto do kart ochronnych. Pozostawiono przy tym wyklejkę tylnej okładki. Jak wspomniałem, jest to papierowa karta datowana na drugą połowę XVI w. Do jej czterech boków przyklejono papierowe paski z trudnymi do odczytania i interpretacji XVI-wiecznymi podpisami: „Deus” (dolny bok, wymiary 1,5 x 0,7 cm), „Impressum 1 May 1530”, „operti q” (górny bok, wymiary 6 x 2,6 cm), „Mateius” (lewy bok, wymiary 2 x 1 cm), „faxit” (prawy bok, wymiary 1,8 x 0,9 cm)²⁶.

Zawartość kodeksu

Kodeks zawiera następujące teksty historyczne²⁷:

1. s. 1–14/k. 1r–7v (ręka A): *Annales Bohemiae [Historia Bohemica, Polonica et Silesiaca]*.
inc.: „Fuerunt tres fratres: unus nomine Czech”; exp.: „fuit ventus vehemens ita quod edificia deiecit et arbores infinitas evulsit”.
2. s. 14–15/k. 7v–8r (ręka A): [*Annales devolutionis Silesiae ad Regnum Bohemiae*].
inc.: „Anno Domini 1053 Bretislaus dux Bohemorum”; exp.: „submitit se et ducatum suum regi Ioanni et corone Bohemorum in perpetuum”.
3. s. 16–23/k. 11r–14v (ręka B): [*Rocznik magistratu wrocławskiego*].
inc.: „Promovenda rei publice posteritatieque consulendum est”; exp.: „Et incidit in foveam, quam fecit”.
4. s. 24–32/k. 16r–20r (ręka C): *Catalogus regum, ut Pragae in regia arce est adscriptus*.
inc.: „Przemisl agricola de villa Stadicz”; exp.: „De Vladislao, Ludovico et Ferdinando in Hungarorum albo non pauca dicturus. Ludovicus. Ferdinandus”.
5. s. 33–45/k. 21r–27r (ręka C): *Eorum, qui Vngariam tenuerunt catalogus*.
inc.: „Hunni relictis sedibus Pannoniam intrarunt”; exp.: „Coronatur in Stulweisemberg die Simonis et Iudae”.
6. s. 46–55/k. 28r–32v (ręka C): *Episcopi Vratislavienses anno 1051 [sic!]*.
inc.: „Hieronimus, hic cum a Ricina per Cazimirum regem”; exp.: „Iacobus de Salcza de hoc posteritatis texent historiam”.
7. s. 56–65/k. 34r–38v (ręka C): *Monarcharum Romanorum cathalogus*.
inc.: „Monarchia Romanorum coepit 46 annos ante ortum Christi”; exp.: „Confirmatus Vormatiae per legatos Leonis decimi”.
8. s. 66–100/k. 44r–61r (ręka D): *Ioannis Lonini [sic!] canonici Cracoviensis episcoporum Smogorsouiensis et Pitzinensis, quae nunc Vratislaviensis ecclesiarum historiae et acta [Katalog biskupów wrocławskich Jana Długosza]*.
inc.: „Tempore primi Polonorum principis et monarchiae”; exp.: „grassata bonam orbis Christiani partem nephandae impietatis implevit”.
9. s. 101–106/k. 66r–68v (ręka D): kopia dokumentu biskupa wrocławskiego i starosty śląskiego Andreea Jerina (1585–1595) wystawionego w Nysie 7 VII 1588, który na prośbę swojego kanclerza Andreea Hanniwalda von Eckersdorf (1560–1622) skopiował dla niego trzy żywoty biskupa wrocławskiego Tomasza I (1232–1268) z ksiąg przechowywanych w archiwum biskupstwa wrocławskiego.

²⁵ Tamże, s. 564–579.

²⁶ Dziękuję prof. dr. hab. Tomaszowi Jurkowi za pomoc w odczycie podpisów.

²⁷ W wykazie zawarłem numer porządkowy utworu w kodeksie, strony/karty, na których się on znajduje, rękę, która go spisała, tytuł utworu w kodeksie (w nawiasie kwadratowym tytuł znany z literatury przedmiotu) oraz – w przypadku utworów historiograficznych – incipit i explicit. Podczas analizy treści kodeksu posługuję się numeracją kart – lepiej uwydatnia ona problem luk w foliacji, tym samym jest istotniejsza dla poznania budowy, a być może genezy i funkcjonowania kodeksu.

10. s. 106–108/k. 68v–69v (ręka D): kopia dokumentu wrocławskiej kapituły katedralnej wystawionego we Wrocławiu 23 VII 1588, która na prośbę Simona Hanniwalda von Eckersdorf (1529–1599) skopiowała dla niego żywot biskupa wrocławskiego Tomasza I z materiałów przechowywanych w archiwum kapituły.
11. s. 109–110/k. 70r–v (ręka D): kopia dokumentu opata klasztoru św. Wincentego we Wrocławiu Johanna IX Queschwitz (1586–1596) wystawionego we Wrocławiu 18 VII 1588, który na prośbę Simona Hanniwalda von Eckersdorf skopiował dla niego żywot biskupa wrocławskiego Tomasza I z materiałów przechowywanych w archiwum klasztornym.
12. s. 111–112/k. 136r–v (ręka F, G): *Piastus octo seculorum Princeps. Posteritati S[temma]* – lista władców z dynastii Piastów.
13. s. 113/k. 257r (ręka H): kopia wyroku nieokreślonego bliżej trybunału sądowego wydanego w nieznanym miejscu 5 VIII 1522 w sporze między rycerstwem a duchowieństwem księstwa wrocławskiego.
14. s. 113–120/k. 257r–260v (ręka H): kopia instrukcji stanów czeskich wydanej w Pradze 13 XII 1529, dana reprezentantom tychże stanów udającym się na zjazd w czeskich Budziejowicach.
15. s. 121–122/k. 261r–v (ręka H): kopia listu króla Węgier Jana Zápolyi (1526–1540) do księcia cieszyńskiego Kazimierza II (1477–1528) wydanego w Belgradzie 14 XI 1526, w którym Jan Zápolya informuje Kazimierza II, że został wybrany na władcę Węgier i poleca mu zwołanie sejmiku w Opawie.
16. s. 122–124/k. 261v–262v (ręka H): kopia listu stanów morawskich danego posłom arcyksięcia Ferdynanda I Habsburga, spisane w Ołomuńcu nieznanego dnia 1526 r., w którym to liście stany wyrażają zgodę podjętą w Ołomuńcu na koronację tegoż Ferdynanda na króla Czech.
17. s. 125–131/k. 263r–266r (ręka H): *Ad exequendum solennitatem coronacionis regie* – opis/scenariusz koronacji Ferdynanda I Habsburga i Anny Jagiellonki na władców Czech w Pradze w 1527 r.
18. s. 132–138/k. 267r–270r (ręka I): kopia uchwały sejmu ziemskiego na Morawach wydana w nieznanym miejscu 3 III 1528.
19. s. 139–142/k. 271r–272v (ręka J): *Coronatio des Polnischen Königes Michael Herzoges in Wisniowiec. Einzug in Krackau 27 Octobris [sic!] Anno 1669* – opis pochodu koronacyjnego Michała Korybuta Wiśniowieckiego na króla Polski w Krakowie 27 IX 1669.

Zapis tekstów na składkach przedstawia się następująco. Składka I: k. 1r–8r: roczniki *Historia Bohemica, Polonica et Silesiaca* i *Annales devolutionis Silesiae ad Regnum Bohemiae*, k. 9–10: niezapisane. Składka II: k. 11r–14v: *Rocznik magistratu wrocławskiego*, k. 15: niezapisana, k. 16r–18v: początek katalogu królów czeskich. Składka III: k. 19r–20r: dokończenie katalogu królów czeskich, k. 21r–26v: początek katalogu królów węgierskich. Składka IV: k. 27r: dokończenie katalogu królów węgierskich, k. 28r–32v: katalog biskupów wrocławskich, k. 33: niezapisana, k. 34: początek katalogu cesarzy rzymskich i niemieckich. Składka V: k. 35–38v: dokończenie katalogu cesarzy rzymskich i niemieckich, k. 39–43: niezapisane. Składka VI: k. 44r–49: początek *Katalogu biskupów wrocławskich* Długosza. Składka VII: k. 50–59: kontynuacja katalogu Długosza. Składka VIII: k. 60–61r: dokończenie katalogu Długosza, k. 62–65: niezapisane. Składka IX: k. 66–70v: kopie dokumentów biskupa wrocławskiego Andreea Jerina, wrocławskiej kapituły katedralnej i opata św. Wincentego Jana IX z 1588 r. z żywotem biskupa wrocławskiego Tomasza I, k. 71–74: niezapisane. Składka X: k. 75: niezapisana, kolejne cztery karty niefoliowane i niepaginowane, niezapisane, k. 136r: lista władców z dynastii Piastów, k. 137–138: niezapisane. Składka XI: k. 257r–262v: kopie dokumentów i listów w sprawach czeskich, k. 263r–264: początek *Ad exequendum solennitatem coronacionis regie*. Składka XII: k. 265–266r: zakończenie *Ad exequendum solennitatem coronacionis regie*, k. 267r–270r: kopia uchwały sejmu ziemskiego na Morawach, k. 271r–272v: *Coronatio des Polnische Königes Michael herzoges in Wisniowiec*. Składka XIII: k. 273–280: niezapisane. Na podstawie przeprowadzonej analizy należy wyraźnie stwierdzić, że teksty były wpisywane na osobne składki (bądź grupy składek) i zapewne w takiej rozłącznej postaci (do momentu pierwszego oprawienia kodeksu) funkcjonowały.

Pierwszym zabytkiem w kodeksie APWr. 82/28/0/1/6 jest rocznik pt. *Historia Bohemica, Polonica et Silesiaca*²⁸. Tekst utworu spisano jedną ręką (A), o cechach pisma z XVI w. (druga i trzecia ćwierć)²⁹. Rocznik jest znany w historiografii od niedawna. Rozpoznali go w XV-wiecznym kodeksie Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu IV F 104 W. Mrozowicz i Marie Bláhová³⁰. Nie ma edycji krytycznej. Jego autorem był zapewne wrocławski duchowny, który spisał go w połowie XV w. Rocznik to kompilacja annalistyczna. Bazuje m.in. na powstałej kilka dekad wcześniej innej anonimowej kronice czeskiej. Rocznik jest uznawany za jeden z pierwszych wyrazów identyfikacji Śląska z Królestwem Czeskim³¹.

Tak jak w kodeksie BUWr. IV F 104, odpis rocznika w rękopisie APWr. 82/28/0/1/6 rozpoczyna zapiska o założeniu Czech, Polski i Śląska przez trzech braci – Czecha, Kroka i Lecha. Dalej następują zapiski historyczne z lat 890–1459. Odnoszą się one do najważniejszych wydarzeń z dziejów wymienionych państw. Jednak bez pogłębionych badań źródłowych nad rocznikiem (uwzględniających wszystkie zachowane przekazy utworu) trudno stwierdzić, czy kodeks BUWr. IV F 104 stanowił źródło tekstu rocznika w kodeksie APWr. 82/28/0/1/6. Pomiędzy tymi odpisami występują różnice, z których przykładowe ilustruje poniższa tabela.

Tabela 1. Porównanie lekcji tekstu rocznika w rękopisach BUWr. IV F 104 i APWr. 82/28/0/1/6 (różnice zaznaczono pogrubieniem)

Kodeks BUWr. IV F 104	Kodeks APWr. 82/28/0/1/6
Anno Domini DCCCC^oXC^oIX^o Boleslaus pius moritur VII ydus February, cui successit filius eius Boleslaus tercius (k. 3r)	Anno Domini 990 Boleslaus pius moritur 7 Idus February, cui successit filius eius Boleslaus tercius (k. 1v)
Anno Domini M^oC^oXXVI urbs Tahowiensis et Prznuda cum ecclesia in Rzip instauratur ex novo per Sobieslaum (k. 3v)	Anno Domini 1122 urbs Tuchoniensis et Prznuda cum ecclesia in Rzip instauratur ex novo per Boleslaum (k. 2r)
Anno Domini M^oCLXIII per Fridericum primum auxilio regis Bohemie destruitur civitas Mediolanensis ubi asportatum est candelabrum Salomonis, quod cernitur in choro sancti Viti ecclesie Pragensis (k. 4r)	Anno Domini 1164 per Fridericum primum auxilio regis Bohemorum destruitur civitas Mediolanensium istinc asportatum est candelabrum Solomonis, quod cernitur in chora sancti Viti ecclesie Pragensis (k. 2r)
Anno Domini MCCLXXXV fundatur ordo Heremitarum fratrum in civitate Pragensi (k. 5v)	Anno Domini 1285 ordo Heremitorum fratrum in civitatem [sic!] Pragensi (k. 3r)
Anno Domini MCCC Wenceslaus secundus predictus nonos grossos argenteos cum halensibus iussit monetare (k. 5v)	Anno Domini 1290 Venceslaus secundus predictus nonos grossos argenteos cum Halensibus iussit monetare (k. 3v)
Anno Domini MCCCLXXIII Slana civitas combusta est cum multis milibus hominum in die sancti Mauricy (k. 8v)	(brak zapiski)
Anno Domini MCCCCV^o Sigismundus subcamerarius decollatus est in vigilia Johannis Baptiste (k. 9r)	Anno Domini 1395 Sigismundus subcamerarius decollatus est in vigilia Joannis Baptiste (k. 6v)

²⁸ Tytuł utworu w kodeksie brzmi *Annales Bohemiae*, wpisano go jednak później, ołówkiem.

²⁹ Do określenia czasu pisma tekstów w kodeksie wykorzystałem pracę: I. Ebelová, *Klíč k novověké paleografii / Schlüssel zur Paläographie der Neuzeit*, wyd. 2, Praha 2015.

³⁰ M. Bláhová, W. Mrozowicz, *Historia Bohemica, Polonica et Silesiaca*, w: *Encyclopedia of the Medieval Chronicle*, t. 1, red. G. Dunphy, Leiden 2010, s. 790. Autorzy poinformowali, że utwór zachował się tylko w tym rękopisie. Według informacji ustnej udzielonej mi przez dr. hab. prof. UWroc Wojciecha Mrozowicza utwór zachował się w większej liczbie odpisów. Więcej o kodeksie BUWr. IV F 104 zob. W. Mrozowicz, *Zdarzenia godne pamięci. Uwagi źródłowe w związku z odnalezieniem nowego przekazu*, w: *O rzeczach minionych. Scripta rerum historicarum Annae Rutkowska-Plachcińska oblat*, red. M. Młynarska-Kaletynowa, J. Kruppé, Warszawa 2006, s. 199–210.

³¹ M. Bláhová, W. Mrozowicz, *Historia Bohemica*, s. 790.

Drugim zabytkiem w kodeksie APWr. 82/28/0/1/6 jest rocznik *Annales devolutionis Silesiae ad Regnum Bohemiae*. Spisano go tą samą ręką, co rocznik *Historia Bohemica, Polonica et Silesiaca* (A), tuż po ostatniej zapisce tegoż rocznika (brak przerwy między utworami)³². Rocznik wydał Wilhelm Schulte³³, komentowali zaś M. Bláhová³⁴ i W. Mrozowicz³⁵. Rocznik również zachował się we wspomnianym kodeksie BUWr. IV F 104. Powstał na przełomie XV i XVI w. Intencją jego anonimowego autora było wykazanie zależności Śląska od Czech. W tekście zestawiono fakty natury prawnej dotyczące wzajemnych stosunków obu ziem. Pierwsza zapiska dotyczy trybutu, który ustanowił w 1053 r. książę czeski Brzetysław nad księciem polskim Władysławem. Trybut miał być przez niego płacony ze Śląska i diecezji wrocławskiej. Ostatnia zapiska dotyczy hołdu księcia śląskiego Bolka II ziębickiego złożonego królowi czeskiemu Janowi Luksemburskiemu (1336).

Tak jak w przypadku rocznika *Historia Bohemica, Polonica et Silesiaca*, trudno stwierdzić, czy kodeks BUWr. IV F 104 stanowił źródło tekstu rocznika w kodeksie APWr. 82/28/0/1/6. Pomiędzy obydwojma odpisami występują różnice przede wszystkim na poziomie gramatycznym³⁶.

Trzecim zabytkiem w kodeksie APWr. 82/28/0/1/6 jest *Rocznik magistratu wrocławskiego*³⁷. Tekst utworu został spisany jedną ręką (B), również o cechach pisma z XVI w. (druga i trzecia ćwierć). Rocznik został dobrze opracowany w historiografii³⁸. Powstał w 1514 r. w środowisku wrocławskiego magistratu. Wielokrotnie zwracano uwagę na jego prolog, w którym rada miejska Wrocławia wyraziła wolę odpisania najdawniejszych roczników z najstarszych ksiąg miasta oraz innych, aby z ich pomocą mogła ona poznać dawne dzieje i owocniej zajmować się sprawami miasta i jego obywateli³⁹. Utwór jest annalistycznym ujęciem dziejów Śląska i Wrocławia od 1149 do 1491 r.

Oryginał rocznika nie zachował się. Prowadząc badania nad średniowieczną annalistyką śląską, W. Korta znalazł tylko jego XVIII-wieczną kopię zachowaną w kodeksie przechowywanym w Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek w Dreźnie [dalej: SLUB] o sygnaturze G. 173⁴⁰. Drugą kopię odkryli W. Mrozowicz i R. Żerelik. Zachowała się ona we wspomnianym na początku artykułu rękopisie BUWr. Akc. 1950/1051. Pochodzi z przełomu XVII i XVIII w. Odpis rocznika w kodeksie APWr. 82/28/0/1/6 jest zatem obecnie najstarszym znanym przekazem utworu. Przedstawiając odpis rocznika w kodeksie BUWr. Akc. 1950/1051, W. Mrozowicz i R. Żerelik zwrócili uwagę, że „część I rękopisu Akc. 1950/1051, zawierająca tekst *Rocznika magistratu wrocławskiego*, została skopiowana w rękopisie drezdeńskim w bliźniaczy sposób, jednak inną ręką. Można przyjąć na tej podstawie, że obydwa przekazy rękopiśmienne tego rocznika zostały odpisane z tego samego źródła, zresztą zapewne różnego od nieznannej dzisiaj podstawy najstarszego wydania, skutecznego

³² Dziękuję dr. hab. prof. UWr Wojciechowi Mrozowiczowi za zwrócenie uwagi na obecność w kodeksie tego tekstu.

³³ W. Schulte, *Die politische Tendenz der „Cronica principum Polonie”*, Breslau 1906, s. 168–169.

³⁴ M. Bláhová, *Mezi Čechami a Polskem. Poznámky k otázce historického vědomí slezských intelektuálů v pozdním středověku, w: Korunní zeme v dejinách českého státu*, t. 2: *Společné a rozdílné. Česká koruna v životě a vědomí obyvatel ve 14.–16. století. Sborník příspěvků přednesených na kolokviu pořádaném ve dnech 12. a 13. května 2004 v Clam-Gallasově paláci v Praze*, red. L. Bobková, J. Konvičná, Praha 2005, s. 319–322.

³⁵ W. Mrozowicz, *Regional Identity in Silesia (until 1526)*, w: *The Long Formation of the Region Silesia (c. 1000–1526)*, red. P. Wiszewski, Wrocław 2013, s. 232.

³⁶ Np. kodeks BUWr. IV F 104 ma lekcje: „dux Bohemie”, „duci Polonie”, „cum ducatibus Slezie”, „quod dictus”, „Opolienses”, „Johannes”, „Kazamirus”; podczas gdy kodeks APWr 82/28/0/1/6 odpowiednio: „dux Bohemorum”, „duci Polonorum”, „cum ducatibus Silesiorum”, „quod predictus”, „Oppoliensis”, „Joannes”, „Kazimirus”.

³⁷ *Annales Wratislavienses*, w: *Silesiacarum rerum scriptores*, t. 2, s. 172–176. Wydanie to stanowiło podstawę kolejnych: *Annales magistratus Wratislaviensis*, wyd. W. Arndt, w: MGH SS, t. 19, Hannoverae 1866, s. 526–531 oraz *Rocznik magistratu wrocławskiego*, wyd. A. Bielowski, w: MPH, t. 3, s. 680–688.

³⁸ W. Mrozowicz, R. Żerelik, *Zapomniana kolekcja*, s. 264–265; zob. także <<https://www.geschichtsquellen.de/werk/459>> [dostęp: 3.11.2023].

³⁹ APWr. 82/28/0/1/6, k. 11: „Promovenda respublica posteritatieque consulendum est, placuit itaque magistratui annales, quantum ex vetustissimis libris civitatis huius et aliis colligi poterit, describi, ut visis antiquis historiis vicissitudinibusque rerum perspectis et reipublicae, et privatis negotiis fructuosius incumbere possit magistratus. Ideoque hic codex exorditur anno Domini MDXIII”.

⁴⁰ W. Korta, *Średniowieczna annalistyka śląska*, s. 315; *Katalog der Handschriften der Sächsischen Landesbibliothek zu Dresden*, t. 1, Dresden 1979, s. 472.

w 1729 r. [właśc. 1730 r. – T.W.] przez Friedricha Wilhelma Sommersberga⁷⁴¹. Na dowód wrocławscy badacze wskazali, że rękopisy wrocławski i drezdeński mają wspólne lekcje, odróżniające je od wydania F.W. Sommersberga. Przytoczyli kilka przykładowych różnic (podali kolejno: datację zapiski, lekcję według F.W. Sommersberga oraz lekcję według rękopisów drezdeńskiego i wrocławskiego): 1260 *vastaverunt / invasterunt* (zamiast: *invaserunt*), 1266 *Wladislai / Wizlai*, 1289 *Sivor / senio*, 1423 *cecidi / decidit*, 1450 *civitates / cussorum*, 1480 *Charwolsky / Garwolsky*, 1481 *Girczikonis / Girsikonis*, 1485 *mortuo / extincto*, 1491 *complures / complices*⁴². Wobec obecności *Rocznika* w prezentowanym kodeksie APWr. 82/28/0/1/6 wydało mi się konieczne porównanie jego tekstów w znanych dotychczas przekazach rękopiśmiennych i jego pierwszej edycji. Wyniki porównania ilustruje poniższa tabela.

Tabela 2. Porównanie lekcji tekstu rocznika w kodeksach APWr. 82/28/0/1/6, BUWr. Akc. 1950/1051, SLUB G. 173 i edycji F.W. Sommersberga

Data zapiski	Kodeks APWr. 82/28/0/1/6	Kodeksy BUWr. Akc. 1950/1051 i SLUB G. 173	Edycja F.W. Sommersberga
1260	invaserunt	invasterunt (<i>w obu rękopisach</i>)	vastaverunt
1264	ex morte etiam animalium	ex morte etiam animalium	ex morte animalium etiam
1266	Wizlai	Wizlai	Wladislai
1268	Cunradus filius Cunradi Ciliciae	Cunradus filius Cunradi Ciliciae	Conradus filius Conradi Sicilie
1288	Sevir	senio	Sivor
1290	Hainricus	Hainricus	Henricus
1290	Slesie	Slesie	Slezie
1277	crastino Heinricus	crastino Heinricus	crastina Henricus
1291	Slesie	Slesie	Slezie
1290	Habisburck Bohemice incorporatus septimo	Habisburck Bohemie incorporatus septimo	Habspurck Bohemie incorporatur sexto
1301	Pulko	Pulko	Bulcko
1304	Slezie	Slesie	Slezie
1308	Philip	Philipi	Philippi
1413	generalis pestis universum orbem	generalis pestis universum orbem	pestis generalis totum orbem
1423	Harenam	Harenam	Arenam
1427	Lobaw	Lobaw	Lobau
1428	Silesite Hussen	Silesite Hussen	Silesii Hussenis
1430	Alczenaw capitanus Othmachow fuere	Altzenaw capitaneus Othmachaw fuere	Altzenaw capitaneus Ottmuchaw fuerunt

⁴¹ W. Mrozowicz, R. Żerelik, *Zapomniana kolekcja*, s. 264.

⁴² Tamże, przyp. 16.

Data zapiski	Kodeks APWr. 82/28/0/1/6	Kodeksy BUWr. Akc. 1950/1051 i SLUB G. 173	Edycja F.W. Sommersberga
1436	sabbato Philipi	sabbato Philipi	sabbatho Philippi
1450	Swidnicenses et Legnicenses cussorum	Swidnicenses et Legnicenses cussorum	Svidnicenses et Lignicenses civitates
1453	Johannes Wratislaviam Capistranus	Johannes Wratislaviam Capistranus	Johannes Capistranus Wratislaviam
1457	Ladislaus Hungarie Bohemie etc. rex de Podiebrat utique maiori Georgy conscripta est	Ladislaus Hungarie Bohemie etc. (<i>brak „rex”</i>) de Podiebrat utique maiori Georgii conscripta est	Ladislaus rex Hungariae et Bohemiae de Podbiebrad uti majore Georgij Podiebradi conscripta est
1459	Podiebrat	Podiebrat	Podbiebrad
1466	anathematisatus	anathematisatus	anathemisatus
1480	Charwolsky	Garwolsky	Charwolsky
1481	Girsikonis pro suo parte	Girsikonis pro iure suo partem	Girczikonis fulmine
1485	Gersikonis extincto in teneris Legnitz Nymprzss	Gersikonis extincto in teneris Legnitz Nymptzs	(<i>zapiska pod 1488 r.</i>)
1488	(<i>zapiska pod 1485 r.</i>)	(<i>zapiska pod 1485 r.</i>)	Gerczikonis mortuo in teneris Lignitz Nymptsch
1490	Hinrici Swebissen Czollich Sommerfelch oppida cum districtis	Hinrici Swebissen Czollich Sommerfelth oppida cum disctrectis	Henrici Swebussin Czullih Sommerfeldt oppida in districtibus
1490	Ramispalmarum plures conscripti sunt	Ramispalmarum plures conscripti sunt	Rami Palmarum conscripti sunt plures
1491	Wladislaus Kasimiri complices	Wladislaus Kasimiri complices	Wladizlaus Kazimiri complures

Tekst rocznika w kodeksie APWr. 82/28/0/1/6 jest dużo bliższy odpisom w rękopisach BUWr. Akc. 1950/1051 i SLUB G. 173 niż tekstowi w edycji F.W. Sommersberga. Mógł więc stanowić źródło tych rękopisów. Nie jest jednak niemożliwe, że F.W. Sommersberg wykorzystał przekaz rocznika z omawianego kodeksu w przygotowanej przez siebie edycji. Odpis rocznika w analizowanym rękopisie i edycja F.W. Sommersberga mają pięć wspólnych lekcji – pod rokiem 1288 („Sevir”/„Sivor”), 1304 („Slezie”), 1423 („decidit”), 1473 („calor”) i 1480 („Charwolsky”) – odróżniających je od lekcji w późniejszych rękopisach. Zagadnienie to wymaga jednak dalszych badań.

Kolejne zabytki w kodeksie APWr. 82/28/0/1/6 (nr. 4–7) to katalogi monarchów i dostojników kościelnych: władców czeskich i węgierskich, cesarzy rzymskich i niemieckich oraz biskupów wrocławskich. Wszystkie utwory wpisała (zapewne w podobnym czasie) jedna ręka (C), czytelną kursywą humanistyczną z XVI w. (druga i trzecia ćwierć). Serię otwiera katalog władców czeskich pt. *Catalogus*

regum, ut Pragae in regia arce est adscriptus. Źródłem odpisu – jak informuje jego tytuł – były biogramy (inskrypcje) towarzyszące malowanej galerii władców czeskich powstałej ok. 1502 r. na zlecenie Władysława Jagiellończyka (1471–1516) i zamieszczonej w mniejszej sali tronowej pałacu królewskiego w Pradze⁴³. Katalog obejmuje historycznych władców Czech od Przemysła Oracza do Władysława Jagiellończyka. Ostatnim wymienionym jest Ferdynand I Habsburg (1526–1564). Nie ma on jednak biogramu, wpisano tylko jego imię. Być może prezentowany odpis powstał za jego rządów. Życiorysy monarchów są zwięzłe i mają nieskomplikowaną kompozycję. Zawierają informacje o genealogiach władców, datach ich rządów oraz najważniejszych wydarzeniach z dziejów państwa czeskiego.

Katalog zachował się jeszcze w trzech rękopisach⁴⁴. Wszystkie powstały w pierwszej połowie XVI w. Są przechowywane w Austriackiej Bibliotece Narodowej pod sygnaturami 7304 (*Chronica ducum, regum et imperatorum Regni Bohemiae in arce Pragensi depicti et conscripti*, przed 1526 r.), 8043 (*Icones ducum regumque Bohemiae*, przed 1541 r.) i 8491 (*Bohemorum ducum atque regum nomina ac gesta in aula regia Pragae descripta*, przed 1534 r.)⁴⁵. Tekst katalogu w austriackim rękopisie (8043) ma edycję krytyczną⁴⁶. Porównanie lekcji tekstów utworu w rękopisie APWr. 82/28/0/1/6 i edycji tegoż wykazuje liczne różnice między nimi, spośród których przykładowe ilustruje poniższa tabela. Miejsce prezentowanego odpisu w tradycji tekstowej katalogu z pewnością wymaga dalszych badań.

Tabela 3. Porównanie przykładowych lekcji tekstu katalogu w kodeksie APWr. 82/28/0/1/6 i edycji Augusta Antona Legis-Glückseliga (różnice zaznaczono pogrubieniem)

Władca	Kodeks APWr. 82/28/0/1/6	Edycja A.A. Legis-Glückseliga
Sobiesław	anno Domini 1174 vivente patre per proceres electus	anno 1179 vivente patre per proceres electus
Władysław II	Mortuus est autem in Moravia anno MCCXCII secundo idus Augusti	Mortuus est autem in Moravia A. D. 1202 (?) 4. Ydus Augusti
Wacław I	regnavit annis 28 mensibus 8	regnavit annis 29 mensibus 8
Wacław IV	anno Domini 1377 in regem Romanorum et Bohemie electus	A. D. 1376 in Regem Romanorum et Bohemiae electus
Jerzy z Podiebradów	anno 1459 in regem Bohemorum electus regnavit annos 12. Tunc mortuus, in ecclesia arcis Pragensis sepultus	Anno 1458 in Regem Bohemorum electus regnavit annos 12 tantum . Mortuus et in arcis Pragensis sepultus A. D. 1471

Piątym zabytkiem w kodeksie APWr. 82/28/0/1/6 jest katalog władców węgierskich pt. *Eorum, qui Ungariam tenuerunt catalogus*. Utwór wykazuje najbliższe pokrewieństwo z grupą węgierskich kronik genealogicznych określanych mianem „rodziny” *Kroniki Knauza*. Znanych jest 15 przekazów tego utworu (omawiany jest szesnastym) zachowanych w rękopisach powstałych w końcu XV i XVI w. Wszystkie pochodzą od zaginionego archetypu powstałego na Węgrzech ok. 1490 r. Autor *Kroniki* pozostaje anonimowy⁴⁷.

⁴³ P. Preiss, *Cykly českých panovníků. K ikonografii českých knížat a králů*, w: tenże, *Kořeny a letorosty. Výtvarné kultury baroka v Čechách*, Praha 2008, s. 107–125, zwł. s. 108; P. Uličný, *Od císaře k oráči a zase zpět. Panovnícké cykly ve Starém královském paláci na Pražském hradě*, „Umění”, 66, 2018, nr 6, s. 471–475.

⁴⁴ M. Bláhová, *Panovnícké genealogie a jejich politická funkce ve středověku*, „Sborník archivních prací”, 48, 1998, nr 1, s. 11–44; taż, *Středověké katalogy českých knížat a králů a jejich pramenná hodnota*, „Średniowiecze Polskie i Powszechné”, 1, 1999, s. 33–63, zwł. s. 46–47.

⁴⁵ M. Bláhová, *Středověké katalogy*, s. 46–47; P. Uličný, *Od císaře k oráči*, s. 471–472.

⁴⁶ A.A. Legis-Glückselig, *Geschichten und Alterthümer der böhmischen Burg und Felsenstadt Wischehrad und der dasigen Collegiatkirche zu St. Peter und Paul*, Prag–Leitmeritz 1853, s. 38–57.

⁴⁷ W. Mrozowicz, L. Spychała, *Tradycja o królach węgierskich we wrocławskiej kompilacji kronikarskiej ze schyłku średniowiecza*, w: *Dux, milites et clerici, mercatores et scriptores... Z badań nad dziejami elit w średniowieczu i dobie nowożytnej*, red. M. Goliński, S. Rosik, Scripta Historica Medievalia, t. 6, Wrocław 2021, s. 101–131.

Tak jak w pozostałych przekazach, odpis katalogu królów węgierskich w kodeksie APWr. 82/28/0/1/6 otwierają zapiski o wkroczeniu Hunów do Panonii (373 r.) oraz wyborze Attyli na króla Hunów (401 r.)⁴⁸. Dalej opisano wejście Węgrów na to terytorium (744 r.)⁴⁹. Następnie w 45 biogramach znajdują się informacje o tyluż władcach węgierskich – od Arpada (objęcie władzy w 744 r.) po Ferdynanda I Habsburga (koronacja w 1527 r.). Być może prezentowany odpis powstał za jego życia. Tak jak w przypadku katalogu królów czeskich, życiorysy monarchów są związane i mają nieskomplikowaną kompozycję. Zawierają informacje o genealogiach władców (wzmianki o ich potomkach, pokrewieństwach i współmałżonkach), datach ich rządów (w latach, miesiącach i dniach) oraz najważniejszych wydarzeniach z dziejów państwa węgierskiego.

Źródłem *Kroniki Knauza* były m.in. anonimowa krótka kronika węgierska oraz *Kronika budzińska* (wyd. Buda 1475)⁵⁰. Autorowi przekazu katalogu w omawianym kodeksie nie były obce też inne dzieła, korzystał również z własnych prac. W zapisce poświęconej królom Ludwikowi Węgierskiemu i Władysławowi III Warneńczykowi odesłał czytelnika do spisane go przez siebie „wyciągu” („listy”) królów polskich⁵¹. Z kolei w zapisce poświęconej Władysławowi Pogrobowcowi powołał się na Eneasza Sylwiusza Piccolominiego⁵². Można sądzić, że jest to odwołanie do *Historii czeskiej* napisanej przez przyszłego papieża Piusa II właśnie z myślą o Pogrobowcu⁵³. Tego rodzaju wzmianek nie ma w opublikowanych tekstach kroniki.

Szóstym zabytkiem w kodeksie APWr. 82/28/0/1/6 jest katalog biskupów wrocławskich pt. *Episcopi Vratislavienses anno 1051* [sic!]. Utwór nie był dotąd znany w historiografii⁵⁴. Zawiera biogramy 26 ordynariuszy od Hieronima (1051–1062) do Jana V Turzona (1506–1520). Ostatnia zapiska dotyczy objęcia władzy w diecezji przez Jakuba von Salza (1520–1539), którego życiorys twórca katalogu zobowiązał się napisać później⁵⁵. Być może katalog powstał za jego pontyfikatu. Biogramy biskupów są związane, o nieskomplikowanej kompozycji. Przekazano w nich nie tylko informacje o pochodzeniu ordynariuszy, długości ich pontyfikatów i działalności w diecezji, ale także liczne wiadomości z dziejów powszechnych⁵⁶. Katalog jest dziełem kompilowanym. Jego autor znał (i wykorzystał) kroniki dziejów powszechnych⁵⁷, katalogi biskupów wrocławskich⁵⁸ oraz kilkutomową (niezidentyfikowaną)

⁴⁸ APWr. 82/28/0/1/6, k. 21r: „Hunni relicti sedibus Pannoniam intrarunt, quam tamen temporis Longobardi gens advenam Alemanni Italique tenebant, quorum reliquiae nostro aevo adhuc supersunt, cum Martino aliqui Matrino legunt Tetracha Longobardo [...] Anno Domini 401 Attilam in regem eligunt, quem Hunni Ethelezen Eczel appellant”.

⁴⁹ Tamże, k. 21v: „Anno Domini 744 Hunni qui et Iuhri seu Huri, seu Magyari seu Ungari, tot enim nominibus vocantur, iterum Pannoniam per Meotidas paludes et Sarmatiam repetunt, ducibus Arpad, Zabolch, Gyula, Cund, Iees, Verbulchn, Urs”.

⁵⁰ W. Mrozowicz, L. Spychała, *Tradycja o królach*, s. 116–117.

⁵¹ APWr. 82/28/0/1/6, k. 25r: „Vide, quae de hoc in epitomite regum Poloniae scripserim”; tamże, k. 25v: „Vide epitome regum Poloniae”.

⁵² Tamże, k. 26r: „Vide Aeneam Pium”.

⁵³ R. Ojrzyński, *Obraz Polski i Polaków w pismach Eneasza Sylwiusza Piccolominiego (papieża Piusa II)*, Warszawa 2014, s. 148–149.

⁵⁴ Literatura dotycząca średniowiecznych katalogów biskupów wrocławskich jest bardzo obszerna, podsumowuje ją W. Mrozowicz, *Kataloge der Breslauer Bischöfe. Überlegungen über alte und die Möglichkeiten neuer Editionsansätze*, w: *Quellen kirchlicher Provenienz. Neue Editionsprojekte und aktuelle EDV-Projekte*, red. H. Flachenecker, J. Tandeki, współpr. K. Kopiński, Toruń 2011, s. 59–70.

⁵⁵ APWr. 82/28/0/1/6, k. 32v: „Iacobus de Salza de hoc posteritextent historiam”.

⁵⁶ Przykładowo autor przekazał, że za pontyfikatu Hieronima (1051–1062) Grecy odłączyli się od Kościoła rzymskiego („Greci a Romana ecclesia divelluntur, quia adderent in symbolo filioque”), za pontyfikatu Piotra I (1072–1186/1111) Bolesław Śmiały zamordował biskupa Stanisława, za co musiał spędzić resztę życia na Węgrzech („In Ungaria vitam miserrime finit”), a za pontyfikatu Roberta (1127–1140) Mezopotamia przyjęła chrześcijaństwo („Mesopotamia fidei Christi suscipit”).

⁵⁷ W biogramie biskupa Roberta autor katalogu wskazał, że w niektórych kronikach jako siódmy biskup wrocławski występuje Magnus, APWr. 82/28/0/1/6, k. 28v: „In aliquibus cronicis proditum est septimo loco Vratislaviae episcopum fuisse nomine Magnum Avoriantium, alii magnus legunt”.

⁵⁸ Wskazał na rozbieżności katalogów odnoszące się do imion niektórych biskupów, np. Żyroslawa I („Ieroslaus alii [sic!] Siroslaus”), Imisława („Ymislaus alii [sic!] Heymo”) czy Roberta („Robertus sive Rupertus”) lub dat ich pontyfikatów, np. Jana I (śmierć: 1070 lub 1072), Piotra I (elekcja: 1072 lub 1074, śmierć: 1086 lub 1111) czy Jarosława (elekcja: 1100 lub 1112).

*Historię Polski*⁵⁹. Był nie tylko uważnym i świadomym czytelnikiem, ale także obserwatorem współczesnego sobie świata. Dowodem tego są liczne komentarze, które zamieścił w katalogu. Odnoszą się one zarówno do wartości informacyjnej przeczytanych utworów⁶⁰, jak i do rozwijającej się na początku XVI w. (zapewne na jego oczach) reformacji⁶¹.

Siódmym zabytkiem w kodeksie APWr. 82/28/0/1/6 jest katalog (lista) cesarzy rzymskich i niemieckich. Nie wykazuje on podobieństwa do utworów znanych mi z literatury przedmiotu. Katalog (listę) podzielono na sześć części, a każda ma oddzielny podtytuł. Część pierwsza pt. *Monarcharum Romanorum cathalogus* (można go uznać za główny tytuł utworu) obejmuje biogramy cesarzy od Juliusza Cezara (od 49 r. p.n.e.) do Maksencjusza (zm. 312). Część druga pt. *Monarchae Romani et Constantino-politani seu occidentis et orientis [...] sequuntur* obejmuje biogramy cesarzy od Konstantyna Wielkiego (od 306 r.) do Walentyniana III (zm. 455). Część trzecia pt. *Monarchae orientis* obejmuje biogramy cesarzy od Marcjana (od 450 r.) do Leona IV (zm. 780). Część czwarta pt. *Imperatorum occidentis post Valentianum [sic!] tertium cathalogus* obejmuje biogramy cesarzy od Petroniusza Maksymusa (od 455 r.) do Zenona (zm. 491). Część piąta pt. *Monarcharum occidentis seu Romanorum Germana natione cathalogus* obejmuje biogramy cesarzy od Karola Wielkiego (od 800 r.) do Henryka I Ptasznika (zm. 936). Część szósta pt. *Imperatores in Italia per seditionem* obejmuje biogramy cesarzy od Berengara I (od 915 r.) do Karola V Habsburga (zm. 1558). Ostatnie informacje katalogu (listy) odnoszą się do koronacji cesarskiej Karola V w Akwizgranie w 1519 r., a następnie jej potwierdzenia przez papieża Leona X w 1520 r.⁶² Być może katalog (lista) powstał za rządów Karola V. Biogramy cesarzy mają charakter krótkich, najczęściej jednozdaniowych notek. Przekazano w nich imiona władców, ich genealogie oraz długość rządów (z dokładnością do miesięcy i dni).

Trudno wskazać źródła informacji katalogu (listy). W pierwszym zdaniu autor utworu odesłał czytelnika do *Żywotów cesarów* Swetoniusza (I–II w.)⁶³. Syntez dziejów późniejszych cesarzy rzymskich i niemieckich (zarówno rękopiśmiennych, jak i drukowanych) było w późnośredniowiecznej i wczesnonowożytnej Europie wiele. Największą popularnością wśród czytelników cieszyły się: *Kronika papieży i cesarzy* Marcina Polaka (XIII w.), *Flores temporum* Marcina Minorityty (XIV w.) czy *Fasciculus temporum* Wernera Rolewincka (1468–1472)⁶⁴. Omówiony zabytek stanowi być może ich kompilację.

Ósmym zabytkiem w kodeksie APWr. 82/28/0/1/6 jest *Katalog biskupów wrocławskich* Jana Długosza. Wpisano go jedną ręką (D), którą następnie zapisano kopie dokumentów wrocławskich duchownych z 1588 r. Posiada ona cechy pisma z końca XVI w. Odpis katalogu w kodeksie był podstawą edycji utworu wydanej w 1730 r. przez F.W. Sommersberga⁶⁵.

⁵⁹ APWr. 82/28/0/1/6, k. 31r: „Vide in Polonica historia liber 4 capitulum 33”; tamże: „Venceslaus [...] ad pontificatum Vratislaviensem aditus ab Urbano sexto 1383. Polo[nica] histo[ria] habet 1382”.

⁶⁰ W biogramie biskupa Waltera autor katalogu wskazał, że niektórzy kronikarze przekazali niepoprawną datę jego śmierci, k. 29r: „Alii male 1177” (sam przyjął rok 1169).

⁶¹ APWr. 82/28/0/1/6, k. 32v: „Sub huius pontificatu [Jana V Turzona – T.W.] Evangelica lux organo Dei Martino Luthero Saxonae, Vittembergae clare fulgere coepit, atque in dies radios suos clarissime exerere, prodeuntibus quasi ex equo Troiano multis doctis theologis, multis item doctis et indoctis haereses seminantibus. Donec Iesus Christus per spiritum suum unum concordibus animis sapere”.

⁶² Tamże, k. 38v: „Carolus quintus. Filius Philippi. Nepos Maximiliani, huius frater Ferdinandus rex Bohemie, Ungarie. Electus Francofordiae 1519 in Iunio. Coronatur Asquisgrani 1520 8 Octobris. Confirmatus Vormatiae per legatos Leonis decimi”.

⁶³ Tamże, k. 34r: „De primis 12 caesaribus multus est Svetonius [sic!]”.

⁶⁴ O popularności kronik cesarzy w późnym średniowieczu zob. W. Wydra, *Z pogranicza poezji, historii i mnemotechniki. (Wierszowane katalogi papieży, cesarzy i królów polskich w „Kodeksie Kuropatnickiego”)*, w: *Pogranicza i konteksty literatury polskiego średniowiecza*, red. T. Michałowska, Wrocław 1989, s. 191–202; M. Polak, *Kronika papieży i cesarzy*, tekst łac. według wyd. L. Weilanda (MGH SS, t. 12), tłum. pol. i koment. A. Fabiańska, J. Soszyński, wstęp J. Soszyński, Kęty 2008, s. 22–27; G. Dunphy, *World Chronicles*, w: *Encyclopedia of the Medieval Chronicle*, t. 2, red. G. Dunphy, Leiden–Boston 2010, kol. 1528–1532; J. Soszyński, *Dzieje starożytne w „Fasciculus temporum” Wernera Rolewincka*, „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi”, 7–8, 2013–2014, s. 15–30.

⁶⁵ *Silesiacarum rerum scriptores*, t. 2, s. 158–172.

Studium źródłoznawcze *Katalogu* nie zostało opracowane⁶⁶. Wiemy, że Długosz spisał go ok. 1468 r.⁶⁷ Według ostatniej edycji krytycznej zabytku, przygotowanej w 1887 r. przez Ignacego Polkowskiego i Żegotę Pauliego, składa się on z listu dedykacyjnego do ówczesnego biskupa wrocławskiego Rudolfa z Rüdeshheim (1468–1482) i biogramów 33 ordynariuszy. Pierwszym jest biogram legendarnego biskupa Godfryda (966–983), a ostatnim – Rudolfa⁶⁸. Katalog ma bogatą tradycję tekstową. W 1917 r. Odilo Schmidt wskazał blisko 50 jego rękopiśmiennych kopii⁶⁹. Niestety, problem przekazów katalogu nie został dotąd opracowany. Trudno tym samym o konkluzje co do miejsca odpisu katalogu z kodeksu APWr. 82/28/0/1/6 w tradycji rękopiśmiennej utworu. Niemniej warto wskazać jego najbardziej wyraziste cechy. Po pierwsze, odpis nie zawiera listu dedykacyjnego Długosza do Rudolfa. Zamiast niego ma krótką notę o chrzcie Polski w 966 r. oraz o fundacjach kościołów katedralnych przez księcia Mieszka I i króla Bolesława Chrobrego⁷⁰. Stanowi ona zapewne skrót oryginalnej dedykacji Długosza⁷¹. Po drugie, odpis w kodeksie zawiera skrócone biogramy pierwszych trzech, wymyślonych przez Długosza, biskupów wrocławskich – Godfryda (966–983), Urbana (983–1005) i Klemensa (1005–1027)⁷². Po trzecie, odpis zawiera kontynuację dzieła Długosza. Ma biogramy następców Rudolfa – Jana IV Rotha (1482–1508) i Jana V (1508–1520). Zagadnienie transmisji tekstu *Katalogu biskupów wrocławskich* Długosza wymaga dalszych badań, uwzględniających omawiany odpis.

Kolejne trzy zabytki w kodeksie APWr. 82/28/0/1/6 (nr. 9–11) również zostały wpisane do niego ręką D. To kopie trzech dokumentów napisanych: 1) 7 VII 1588 w Nysie przez biskupa wrocławskiego Andreasa Jerina, 2) 23 VII 1588 we Wrocławiu przez tamtejszą kapitułę katedralną, 3) 18 VII 1588 we Wrocławiu przez opata klasztoru św. Wincentego we Wrocławiu Jana IX⁷³. Odbiorcą biskupiego dokumentu był Andreas Hanniwaldt (1560–1622) – doradca i sekretarz arcyksięcia Maksymiliana II Habsburga. Odbiorcą dokumentów wrocławskiej kapituły i opata św. Wincentego był Simon Hanniwaldt (1529–1599) – ojciec Andreasa i doradca cesarza Rudolfa II Habsburga oraz biskupa Jerina⁷⁴. Wszystkie trzy dokumenty wydał F.W. Sommersberg⁷⁵. Dokumenty łączy wspólna treść: zawierają kopie żywotów

⁶⁶ Podjąłem próbę opracowania takiego studium, ale nie opublikowałem wyników tych badań, T. Walczak, *Studium źródłoznawcze „Katalogu biskupów wrocławskich” Jana Długosza*, niepublikowana praca magisterska napisana pod kierunkiem dr. hab. Wojciecha Drelicharza, prof. UJ, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, 2019.

⁶⁷ H. Zeissberg, *Dziejopisarstwo polskie wieków średnich*, t. 2, tłum. A. Pawiński, Warszawa 1877, s. 96–101; W. Schulte, *Zu den Breslauer Bischofskatalogen*, „Zeitschrift des Vereins für Geschichte Schlesiens”, 44, 1910, s. 207–234; tenże, *Dlugossiana. Die Breslauer Bischofswahlen bis 1200*, „Zeitschrift des Vereins für Geschichte Schlesiens”, 49, 1915, s. 126–143; tenże, *Neue Dlugossiana*, „Zeitschrift des Vereins für Geschichte Schlesiens”, 49, 1915, s. 144–158; E. Potkowski, *Wrocławscy Episcopi Romani u Jana Długosza*, w: *Lux Romana w Europie Środkowej ze szczególnym uwzględnieniem Śląska*, red. A. Barciak, Katowice 2001, s. 101–108.

⁶⁸ *Joannis Dlugossii senioris, canonici Cracoviensis, Opera*, t. 1, wyd. I. Polkowski, Ż. Pauli, Cracoviae 1887, s. 439–477.

⁶⁹ P.O. Schmidt, *Untersuchungen*, s. 17–38; K. Głombiowski, *Dzieło Jana Długosza i Marcina Kromera na Śląsku*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, nr 38, „Bibliotekoznawstwo”, nr 3, 1962, s. 39–60.

⁷⁰ APWr. 82/28/0/1/6, k. 44r: „Tempore primi Polonorum principis et monarchiae [sic!] catholici Mietzlai et filii eius Boleslai primi Poloniae regis anno Domini noningentesimo sexagesimo sexto fundatae sunt, simul et eodem tempore novem ecclesiae cathedrales, inter quas una metropolitana, videlicet Gnesnensis, reliquae cathedrales Cracoviensis, Vratislaviensis, Vladislaviensis, quae quondam Cruswicensis, Posnaniensis, Plocensis, Lubucensis, Tulinensis [sic!] et Caminecensis”.

⁷¹ *Joannis Dlugossii senioris*, s. 440: „Fundatio autem dotatioque Vratislaviensis ecclesiae haec: Polonis a diis gentium ad notitiam unius veri Dei, et ab idolatria ad fidem religionemque orthodoxam conversis, et a primo Polonorum Principe et monarcha catholico Myeczslawo et filio eius Boleslao primo Poloniae Rege, Anno gratiae Noningentesimo sexagesimo sexto, quo tempore et aliae octo cathedrales, inter quas duae metropolitanae ecclesiae, videlicet Gnesnensis et Cracoviensis, item suffraganae post Vratislaviensem, Vladislaviensis, quae quondam Cruswicensis appellabatur, Posnaniensis, Plocensis, Lubucensis, Culmensis, Camyenensis, conditae fuerant, erectae et dotatae”.

⁷² Biogramy Godfryda, Urbana i Klemensa w edycji są umieszczone na s. 443–445, w kodeksie APWr. 82/28/0/1/6 na k. 44r–v.

⁷³ O działalności opata Jana IX zob. F.X. Görlich, *Die Prämonstratenser und ihre Abtei zum heiligen Vinzenz*, t. 2: *Urkundliche Geschichte der Prämonstratenser und ihre Abtei zum heiligen Vinzenz innerhalb der Stadt Breslau*, Breslau 1841, s. 19–28.

⁷⁴ O rodzinie i działalności Simona i Andreasa Hanniwaldtów zob. P. Oszczanowski, *Casus Żórawiny. Kościół Trójcy Świętej w Żórawinie około 1600 roku*, Wrocław 2007, s. 56–63.

⁷⁵ *Vita Thome I. episcopi Vratislaviensis ex variis testimoniis episcopi, capituli et abbatis S. Vincentii congesta*, w: *Silesiacarum rerum scriptores*, t. 2, s. 155–158.

biskupa wrocławskiego Tomasza I (1232–1268). Biskup Jerin przesłał Andreasowi Hanniwaldtowi trzy biogramy ordynariusza, kapituła wrocławska i opat św. Wincentego przesłali Simonowi Hanniwaldtowi po jednym. Wystawcy poinformowali, że przekazane życiorysy Tomasza I pochodzą z ksiąg przechowywanych w archiwach biskupim, kapitulnym i klasztorным. Księgami tymi były zapewne średniowieczne katalogi biskupów wrocławskich. Jeden z trzech biogramów Tomasza I przesłany przez biskupa Jerina był autorstwa Długosza (APWr. 82/28/0/1/6, k. 66v–67v). W Archiwum Archidiecezjalnym i Bibliotece Kapitulnej we Wrocławiu zachowało się kilkanaście rękopisów przechowujących ten zabytek⁷⁶. Trudno stwierdzić, dlaczego dokumenty z żywotami biskupa Tomasza I znalazły się w rękopisie. Być może ich obecność tłumaczy krótka notatka, która je poprzedza:

Cum de decimis, maldratis, fertonibus episcopalibus, missalibus et aliis, ad expilaciones, alii alia comminiscantur, atque ex archivis episcopi, ac capituli Wratislaviensis et abbatis ad Sancti Vincentium ea de re, aliisque notatu dignis, authentica scriptura in manus nostras incideret. Operae pretium esse consumimus, propter propriam cleri confessionem, ea de verbo ad verbum, huc annotare⁷⁷.

Anonimowy pisarz przekazał w niej, że z archiwów biskupiego, kapitulnego i klasztornego dokonał odpisów wartościowych materiałów (należy się domyślać, że chodzi tu o biogramy Tomasza I), które miały mu służyć w sprawie, jaką toczył ze śląskim duchowieństwem o dziesięciny. Być może jej autorem był któryś z Hanniwaldtów (bądź ich spadkobierców).

Dwunastym zabytkiem w kodeksie APWr. 82/28/0/1/6 jest lista władców z dynastii Piastów pt. *Piastus octo seculorum princeps. Posteritati S[temma]*. Niemal całość utworu spisała jedna ręka (F), prawdopodobnie w drugiej połowie XVII w.⁷⁸ Pierwszym wymienionym monarchą jest legendarny założyciel dynastii – Piast, ostatnim – Jerzy Wilhelm (1672–1675). Twórca listy ograniczył się tylko do określenia ich cech psychofizycznych. Tytułem przykładu, Piasta określił mianem *munificus*, Ziemowita – *fortis*, a Leszka – *mansuetus*. Jedynym panującym pozostawionym bez charakterystyki jest ostatni władca na liście, Jerzy Wilhelm. Jego imię zostało dopisane do listy inną ręką (G).

Kolejne zabytki w kodeksie APWr. 82/28/0/1/6 (nr. 13–18) to odpisy dokumentów i listów dotyczących spraw śląskich, czeskich, morawskich i węgierskich na początku XVI w., a także opis koronacji Ferdynanda I Habsburga i Anny Jagiellonki na władców Czech w Pradze w 1527 r.⁷⁹ Teksty wpisano do kodeksu dwiema rękami (H, I), noszącymi cechy pisma z drugiej i trzeciej ćwierci XVI w. Teksty pod nr. 13–16 i 18 spisano w języku czeskim, opis koronacji Ferdynanda I i Anny (nr 17) w języku łacińskim. Serię otwiera kopia wyroku nieokreślonego bliżej trybunału sądowego w sporze między rycerstwem a duchowieństwem księstwa wrocławskiego. Lakoniczność tekstu uniemożliwia odpowiedź, o jaki spór chodziło. Brak informacji, gdzie ogłoszono akt. Jest on datowany na 5 VIII 1522. Czternasty zabytek to kopia instrukcji stanów czeskich dana ich reprezentantom udającym się na zjazd w Budziejowicach. Instrukcję uchwalono w Pradze. Jest ona datowana na 13 XII 1529 i ma edycję krytyczną⁸⁰. Piętnasty zabytek to kopia listu króla węgierskiego Jana Zápolyi (1526–1540) do księcia cieszyńskiego Kazimierza II (1477–1528). Jan informuje w nim Kazimierza, że został wybrany na króla Węgier. Poleca także księciu zwołać sejmik w Opawie. List spisano w Belgradzie, jest datowany na 14 XI 1526. Szesnasty zabytek to kopia odpowiedzi stanów morawskich dana posłom Ferdynanda I Habsburga, w której stany wyrażają zgodę na jego koronację na króla Czech. Odpowiedź spisano w Ołomuńcu. Nie ma ona daty dziennej, a jedynie roczną – 1526. Tekst ma edycję krytyczną⁸¹.

⁷⁶ W. Urban, *Statuty kapituły katedralnej we Wrocławiu*, „Prawo Kanoniczne”, 9, 1966, nr 1–2, s. 346–354; najpełniejszy wykaz rękopisów katalogu Długosza opracował P.O. Schmidt, *Untersuchungen*, s. 17–38.

⁷⁷ APWr. 82/28/0/1/6, k. 66r.

⁷⁸ Przedostatnim władcą na liście wpisanym ręką F jest zmarły w 1672 r. Chrystian, książę legnicki.

⁷⁹ Dziękuję dr Janie Janišovej za pomoc w odczycie i interpretacji odpisów uchwał oraz listów.

⁸⁰ *Die Böhmischen Landtagsverhandlungen und Landtagsbeschlüsse vom Jahre 1526 an bis auf die Neuzeit*, Prag 1877, s. 310–317.

⁸¹ Tamże, s. 90–92.

Siedemnasty zabytek w kodeksie – korespondujący z listem stanów czeskich z 1526 r. – to opis koronacji Ferdynanda I Habsburga i Anny Jagiellonki na władców Czech pt. *Ad exequendum solennitatem coronacionis regie*. Koronacja odbyła się 27 II 1527 w Pradze i jest dobrze oświetlona źródłowo. Jej przebieg zrekonstruowała ostatnio – na podstawie druków ulotnych – Jana Hubková⁸². Opis koronacji w kodeksie APWr. 82/28/0/1/6 przypomina tekst *ordo coronandi*. Po pierwsze, został sporządzony w całości w czasie przyszłym. Czytając go, odnosi się wrażenie lektury scenariusza nadchodzącego wydarzenia⁸³. Po drugie, opis/scenariusz cechuje duży poziom ogólności. Niewiele w nim informacji szczegółowych wskazujących, że dotyczy akurat koronacji Ferdynanda i Anny. Jego anonimowy autor zaznaczył m.in., że osobą pytającą czeskie możnowładztwo o zgodę na objęcie tronu przez Ferdynanda I miał być burgrabia czeski Zdeněk Lev z Rožmitálu (zm. 1535)⁸⁴, a kazanie koronacyjne miał wygłosić prepozyt kapituły katedralnej w Trydencie Hieronim Rizzi (ok. 1510–1570)⁸⁵. Tekst z pewnością zasługuje na uwzględnienie w przyszłych badaniach nad ceremonią koronacyjną królów czeskich.

Osiemnastym zabytkiem w kodeksie jest kopia aktu sejmiku prowincji morawskiej. Została spisana inną ręką niż wcześniejsze teksty (I), ale również o cechach pisma z XVI w. (druga i trzecia ćwierć). W akcie omówiono problemy morawskiej armii ziemskiej, scharakteryzowano podział Moraw na regiony i wymieniono tamtejszych urzędników ziemskich. Spisano go w Brnie. Tekst w kodeksie jest datowany błędnie na 3 III 1528, podczas gdy w oryginale widnieje pod datą 10 IX 1529. Ma edycję krytyczną⁸⁶.

Dziewiętnasty zabytek w kodeksie APWr. 82/28/0/1/6 to opis orszaku koronacyjnego Michała Korybuta Wiśniowieckiego (1640–1673) w Krakowie pt. *Coronatio des Polnischen Königes Michael Herzoges in Wisniowiec. Einzug in Krackau 27 Octobris [sic!] Anno 1669*. Opis sporządzono w języku niemieckim. Ma on charakter brudnopisowy – pismo jest mało czytelne i niestaranne. Dodatkowo w tytule autor popełnił błąd. Przekazał nieprawidłową datę wjazdu króla do Krakowa, gdyż odbył się on 27 września, a nie 27 października (27 Octobr.)⁸⁷. Opis składa się z 42 punktów. Wymieniono w nich kompanie wojskowe, poselstwa obcych państw i przedstawicieli mieszczan towarzyszących Wiśniowieckiemu we wjeździe do Krakowa. Być może opis jest efektem naocznej obserwacji orszaku przez któregoś z jego uczestników bądź świadków. Biorąc pod uwagę język zabytku i śląską proveniencję kodeksu, warto wskazać, że we wjeździe Wiśniowieckiego do Krakowa brał udział poseł cesarza Leopolda I Habsburga (1655–1705), Krzysztof Leopold von Schaffgotsch (1623–1703)⁸⁸. Wiemy, że Schaffgotsch wyruszył na elekcję Wiśniowieckiego (w Warszawie) z Wrocławia i towarzyszyło mu 158 osób (w tym 13 lub 17 szlachciców). Następnie poseł udał się do Krakowa na koronację elekta⁸⁹. Opis orszaku Wiśniowieckiego powstał być może w jego otoczeniu. Z drugiej strony ingres monarchy Wiśniowieckiego został dobrze udokumentowany archiwalnie i ikonograficznie⁹⁰. Być może opis w kodeksie stanowi odpis z innego źródła.

⁸² J. Hubková, *Ferdinand I. und seine erste Begegnung mit dem Königreich Böhmen und Prag 1527 im Spiegel der zeitgenössischen Flugblätter und Flugschriften*, „Historie – Otázky – Problémy”, 7, 2017, s. 42–59.

⁸³ Dziękuję dr Hannie Rajfurze za zwrócenie uwagi na ten problem.

⁸⁴ APWr. 82/28/0/1/6, k. 263v: „Sequitur interrogacio Bohemica ad proceres et populum, quam dominus Leo dicturus est”.

⁸⁵ Tamże, k. 264r: „Hic erit locus oracioni Latine, quam habebit dominus Hieronimus”.

⁸⁶ *Moravský zemský sněm na prahu novověku. Edice Památek sněmovních z let 1518–1570. 1. Památky sněmovní I*, wyd. D. Janiš, Praha 2010, s. 158–163.

⁸⁷ M. Rožek, *Uroczystości w barokowym Krakowie*, Kraków 1976, s. 93.

⁸⁸ A. Przyboś, *Michał Korybut Wiśniowiecki. 1640–1673*, wyd. 2, Kraków 2007, s. 68.

⁸⁹ A. Ziober, *Habsburgowie wobec bezkrólewia w Rzeczypospolitej 1668–1669 oraz elekcji króla Michała. Zarys najważniejszych problemów*, w: *Żył królem, umarł człowiekiem. Michał Korybut Wiśniowiecki i jego czasy 1669–1673*, red. Z. Hundert, P. Tysza, Warszawa 2023, s. 72.

⁹⁰ M. Rožek, *Uroczystości*, s. 93–94.

Podsumowanie

Rękopis APWr. 82/28/0/1/6 jest przemyślaną kolekcją średniowiecznych i nowożytnych źródeł historycznych. Tworzą ją przede wszystkim zabytki dziejopisarskie (roczniki i katalogi dostojników), ale również dyplomatyczne (dokumenty i listy) i opisy koronacji władców. Mimo że sposób, czas, miejsce powstania i funkcjonowanie kodeksu są trudne do dokładnego ustalenia, to jednak na podstawie przeprowadzonej analizy budowy kodeksu i wpisanych doń źródeł można zaobserwować pewne prawidłowości.

Pod względem chronologii wpisanych tekstów kodeks składa się z dwóch części – starszej i młodszej. Początki rękopisu sięgają pierwszej połowy (najprawdopodobniej drugiej ćwierci) XVI w. Na ten czas jest datowany papier wszystkich składek. Być może zebrano wówczas luźne karty, sporządzono składki i przygotowano je do zapisania. Składki funkcjonowały pierwotnie osobno. Wkrótce rozpoczęto wpisywanie nań źródeł. Kolejność zapisu składek można z grubsza odtworzyć zarówno na podstawie obserwacji pisma, jak i zasięgu chronologicznego informacji zawartych w źródłach. Najstarszą chronologicznie częścią kodeksu jest ta zawierająca składki I (roczniki *Historia Bohemica, Polonica et Silesiaca, Annales devolutionis Silesiae ad Regnum Bohemiae*), II–V (*Rocznik magistratu wrocławskiego*, katalogi królów czeskich i węgierskich, biskupów wrocławskich), XI i pierwszą część XII (odpisy dokumentów i listów dotyczących spraw śląskich, czeskich, morawskich i węgierskich na początku XVI w., opis/scenariusz koronacji Ferdynanda I Habsburga i Anny Jagiellonki). Zasięg chronologiczny ujętych w tych źródłach informacji nie wybiega poza lata 30. XVI w., a ich pismo jest charakterystyczne dla drugiej albo trzeciej ćwierci XVI w. Zapisu wymienionych składek dokonało pięciu pisarzy (A, B, C, H, I), prawdopodobnie w kilku fazach (rozłożonych w czasie). Bez dokładnych badań paleograficznych (porównawczych) trudno jednak o precyzyjne konkluzje co do kolejności wpisywania tych źródeł. Młodsza chronologicznie częścią kodeksu jest ta zawierająca składki VI–IX (*Katalog biskupów wrocławskich* Długosza, dokumenty wrocławskich duchownych z lipca 1588 r.). Zapisał je jeden pisarz (D). Datą *post quem* zapisu tej części jest zapewne lipiec 1588 r. Najmłodsza chronologicznie częścią kodeksu jest ta zawierająca składki X (lista władców z dynastii Piastów) i drugą część XII (opis orszaku koronacyjnego Michała Korybuta Wiśniowieckiego). Pracowało nad nią trzech pisarzy (F, G, J), prawdopodobnie w niewielkim odstępstwie czasowym (ale po 1669 r.). Połączenie składek (i pierwsze oprawienie) kodeksu musiały nastąpić najwcześniej po wpisaniu nań większości źródeł (inaczej trudno byłoby wyjaśnić, dlaczego wpisano je na osobnych składkach, a nie w jednym ciągu), ale przed 1722 r. (kodeks miał wówczas taką postać, jak obecnie). Być może nastąpiło to po 1588 r. Po tym czasie zdecydowana większość składek (I–IX, XI, część XII) była już zapisana. Od tego momentu kodeks mógł funkcjonować jako jedna całość, uzupełniania treścią (np. po 1669 r.) w wolnych miejscach.

Trudne jest określenie środowiska, w którym powstały kolejne części rękopisu APWr. 82/28/0/1/6 i w którym dalej (jako całość) funkcjonował. Kopiści roczników *Historia Bohemica, Polonica et Silesiaca, Annales devolutionis Silesiae ad Regnum Bohemiae* (składka I) oraz *Rocznika magistratu wrocławskiego* (składka II) nie zostawili w przepisanych przez siebie tekstach żadnych wskazówek umożliwiających ich identyfikację. Więcej można powiedzieć o pisarzu C (składki II–V). Przejawiał głębokie zainteresowanie historią (powszechną). Efektem tego były nie tylko spisane przez niego katalogi władców (czeskich, węgierskich i polskich), cesarzy (rzymskich i niemieckich), biskupów (wrocławskich), ale też znajomość dzieł Salustiusza, Eneasza Sylwiusza Piccolominiego i kilkutomowej (na razie niezidentyfikowanej) *Historii Polski*. Wydaje się, że był osobą duchowną, krytycznie nastawioną do rozwijającej się od lat 20. XVI w. reformacji. Pisarze najstarszej części kodeksu (składki XI i XII) musieli mieć też dostęp do licznych ówczesnych archiwów politycznych – stanów czeskich i morawskich (dokumenty i listy tychże z lat 1526 i 1529) oraz ksiąg cieszyńskich (list Jana Zapolyi z 1526 r.). Być może opis/scenariusz koronacji Ferdynanda I Habsburga i Anny Jagiellonki spisał ktoś, kto brał osobisty udział w tych wydarzeniach (bądź je obserwował).

Z jednej strony, gdy mowa o początkach kodeksu, wiele wskazuje na to, że akcję pisarską (najstarsza część chronologiczna kodeksu) rozpoczęto we Wrocławiu. Świadczy o tym papier kodeksu (papiernia wrocławska), treść składek (*Rocznik magistratu wrocławskiego*, katalog biskupów wrocławskich)

i ewentualnie fragmenty oprawy kodeksu (najpewniej autorstwa wrocławskiego intrologatora Hansa). W pierwszej połowie XVI w. powstało tam kilka podobnych utworów historiograficznych oraz kolekcji historycznych. Ich autorami byli przedstawiciele środowiska katedralnego we Wrocławiu (np. kanonik wrocławski Stanisław Sauer, zm. 1535⁹¹) i klasztorne (np. przeor klasztoru św. Wincentego we Wrocławiu Mikołaj Liebenthal, zm. w 1516 r.⁹², oraz prepozyt kościoła i szpitala Świętego Ducha we Wrocławiu Benedykt z Poznania, zm. najpóźniej w 1529 r.)⁹³. Być może najstarsze, najwcześniej wpisane do kodeksu źródła spisano/przepisano w środowisku współpracujących z nimi kopistów⁹⁴. Zainteresowanie historią przejawiał w pierwszej połowie XVI w. też magistrat Wrocławia. To z jego inicjatywy powstał w 1514 r. *Rocznik magistratu wrocławskiego*. Jego autorem – według Alfreda Kucnera – był pisarz miejski Jerzy Mohrenberg (zm. 1518)⁹⁵. Następcą Mohrenberga na urzędzie był Franciszek Kockritz zw. Faberem (zm. 1565), autor m.in. spisu (*Liber privilegiorum*) i indeksu (*Privilegiorum index*) przywilejów i ksiąg miejskich Wrocławia, a także poematów *Bohemia* i *Sobothus sive Silesia* oraz dwóch kronik: *Origines Vratislavienses* i *Chronicon*⁹⁶. Kodeks z katalogami władców i dostojników mógł być użyteczny w kancelarii miejskiej, chociażby do kontroli dat ich rządów podczas analizy wystawionych przez nich dokumentów przechowywanych w archiwum miejskim. W pierwszej połowie XVI w. zainteresowanie przeszłością widoczne było także u mieszczaństwa wrocławskiego. Dowodem tego jest powstały w latach 30. XVI w. anonimowy *Rocznik mieszczaństwa wrocławskiego*⁹⁷. Być może najstarsze składki (a następnie cały kodeks) należały do któregoś z przedstawicieli patrycjatu. Jeśli fragmenty okładziny na obecnej oprawie są pozostałością jego oryginalnej oprawy, to wiemy, że z usług intrologatora Hansa korzystali bogaci patrycjusze, np. syndyk Wippert Schwob⁹⁸.

Z drugiej strony, wszystkie zabytki zawarte w kodeksie, przede wszystkim dziejopisarские, ale też dyplomatyczne, dotyczą (przeszłości) państw wchodzących od 1526 r. w skład monarchii Habsburgów. Roczniki i katalogi przedstawiają dzieje tych państw i terytoriów przez pryzmat wydarzeń politycznych i rządzących nimi osobistości – cesarzy, królów i biskupów. Być może najstarsze składki kodeksu (a następnie cały kodeks) powstały i funkcjonowały w kręgu elity władzy Habsburgów. Hipotezę tę wzmacnia zamieszczenie w rękopisie trzech innych zabytków: opisu/scenariusza koronacji Ferdynanda I Habsburga i Anny Jagiellonki⁹⁹, dokumentów wrocławskich duchownych do Simona i Andreeasa

⁹¹ Napisał on kronikę przedstawiającą dzieje diecezji wrocławskiej od rządów biskupa Rudolfa z Rudesheim do 1523 r., zob. W. Mrozowicz, *Dziejopisarstwo średniowieczne we Wrocławiu*, w: *Średniowieczny Wrocław i jego piśmiennictwo*, cz. 1, oprac. M. Słoń, „Sobótka”, 61, 2006, nr 1, s. 8.

⁹² AP Wrocław, sygn. Rep. 135 D 92, zawiera: *Matrykę* (kopiariusz dokumentów klasztoru św. Wincentego we Wrocławiu), *Kronikę książąt polskich*, *Katalog biskupów wrocławskich*, *Kronikę czeską* Eneasza Sylwiusza Piccolominiego i kronikę opatów klasztoru św. Wincentego we Wrocławiu, zob. J. Kaliszuk, *Kodeks Mikołaja Liebenthala*, „Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi”, 20, 2002, s. 47–57.

⁹³ Biblioteka Watykańska, rkps Chigi Q.II.51 zawiera m.in.: *Kronikę śląską skróconą*, *Spominki wrocławskie*, *Katalog biskupów wrocławskich* Długosza, *Katalog biskupów olomunieckich*, *Katalog królów czeskich*, *Katalog biskupów praskich* i wiele innych źródeł, zob. W. Drelicharz, *Rękopis Biblioteki Watykańskiej Chigi Q.II.51*, w: *Miasta, ludzie, instytucje, znaki. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesor Bożenie Wyrozumskiej w 75. rocznicę urodzin*, red. Z. Piech, Kraków 2008, s. 567–588.

⁹⁴ W. Drelicharz, *Rękopis Biblioteki Watykańskiej*, s. 588.

⁹⁵ A. Kucner, *Byłe Archiwum Miasta Wrocławia*, s. 205.

⁹⁶ R. Żerelik, *Testament Franciszka Koeckritza zwanego Faberem, pisarza miasta Wrocławia w latach 1542–1565*, „Archaeologia Historica Polona”, 7, 1998 (*Materiały z IV Sesji Naukowej Uniwersyteckiego Centrum Archeologii Średniowiecza i Nowożytności „Życie codzienne w średniowiecznym mieście”, Sobótka–Górka, 22–25 października 1996 roku*), s. 93–101. Testament zachował się w kopii sporządzonej przez S.B. Klozego, AP Wrocław, Zbiór Klozego, nr 37, s. 328–331, informacja za: R. Żerelik, *Testament*, s. 93.

⁹⁷ W. Mrozowicz, *Wrocławska annalistyka mieszczańska w średniowieczu. Ze studiów nad świadomością historyczną mieszczaństwa*, w: *Mieszczaństwo wrocławskie. Materiały sesji naukowej zorganizowanej przez Muzeum Miejskie Wrocławia w dniach 7–9 grudnia 2000 r.*, red. H. Okólska, Wrocław 2003, s. 10–11.

⁹⁸ K. Małczyńska, *Zainteresowania czytelnicze mieszczan dolnośląskich okresu Renesansu*, Wrocław 1982, s. 79–80.

⁹⁹ Warto zwrócić uwagę, że średniowieczne *ordines coronandi* królów czeskich zachowały się w kodeksach rękopiśmiennych zawierających liczne – podobne do obecnych w prezentowanym kodeksie – utwory dziejopisarские, por. V. Žůrek, *Předpis, literární dílo nebo pamětní záznam? Rukopisy Karlova korunovačního řádu v kontextu dochování*, w: *Moc a její symbolika ve středověku*, red. M. Nodl, A. Pleszczyński, Colloquia Mediaevalia Pragensia, t. 13, Praha 2011, s. 103–114.

Hanniwaldów (wgląd do nich mieli zapewne jedynie tylko sami adresaci listów) i opisu orszaku koronacyjnego Michała Korybuta Wiśniowieckiego w 1669 r. (być może oglądał go bądź uczestniczył w nim ktoś z kręgu posła cesarskiego Krzysztofa Leopolda Schaffgotscha). Zagadnienie środowiska i czasu, w którym powstał kodeks, wymaga dalszych badań.

Kodeks APWr. 82/28/0/1/6 jest ważny z różnych punktów widzenia. Po pierwsze, zawiera nieznane dotychczas źródło – katalog biskupów wrocławskich. Po drugie, wzbogaca tradycję rękopiśmienną znanych w literaturze utworów: roczników *Historia Bohemica*, *Polonica et Silesiaca*, *Annales devolutionis Silesiae ad Regnum Bohemiae*, *Rocznika magistratu wrocławskiego*, katalogu królów czeskich i węgierskich oraz *Katalogu biskupów wrocławskich* Długosza. Po trzecie, oprawa kodeksu (choć nie wiadomo, czy oryginalna) stanowi kolejny przykład XVI-wiecznego introligatorstwa we Wrocławiu. Jej autorem był działający w pierwszej połowie XVI w. we Wrocławiu introligator Hans. Po czwarte, kodeks jest świadectwem zainteresowań historycznych swoich (zapewne licznych) twórców i właścicieli. Najprawdopodobniej należeli oni do członków elity monarchii habsburskiej w XVI i XVII w. Po piąte, kodeks jest interesujący z punktu widzenia historii edytorstwa źródeł historycznych. Wykorzystał go F.W. Sommersberg podczas prac nad drugim tomem *Silesiacarum rerum scriptores*. Rękopis APWr. 82/28/0/1/6 z pewnością zasługuje na dokładne opracowanie i wykorzystanie w przyszłych badaniach historycznych oraz inicjatywach edytorskich.

Forgotten historical collection in a sixteenth-century manuscript of the State Archives in Wrocław (ref. no. 82/28/0/1/6)

Summary: The article characterises the forgotten collection of historical sources found in the sixteenth-century manuscript codex kept in the State Archives in Wrocław (ref. no. 82/28/0/1/6). It presents the history and structure of the manuscript and identifies the historiographical, diplomatic, and other works incorporated in it. The article's author established that the codex was created by combining thirteen bound signatures. They were prepared at once (probably in the second quarter of the sixteenth century), although they originally functioned separately. The earliest (from the second and third quarters of the sixteenth century) separately functioning sections contained the annals and catalogues of Wrocław rulers and bishops, copies of documents and letters, a description/script of the coronations of Ferdinand I of Habsburg and Anne Jagiellon, followed (late sixteenth century) by Jan Długosz's *Catalogue of Wrocław Bishops* and letters of Wrocław clergy to Andreas and Simon Hanniwaldt from 1588. Perhaps it was at that time the first binding of the codex was made. Lastly, a list of rulers from the Piast Dynasty and a description of the coronation procession of King Michał Korybut Wiśniowiecki were entered into the manuscript. The lack of ownership notes makes it impossible to identify the originators and owners of the manuscript (or its contributions). There are many indications that its oldest part was written in Wrocław and that it then functioned (as a whole) among the elite of the Habsburg monarchy. It has been established that from the beginning of the eighteenth century, the codex belonged to the library of St Elisabeth's Church in Wrocław (at least from 1722), the Municipal Library in Wrocław (from 1866), the Municipal Archives in Wrocław (at least from 1894–1895), and from 1945 – to the State Archives (until 1983, the Voivodeship Archives) in Wrocław. The manuscript is crucial for textual and book-binding research and the history of editing historical sources. It is an important source for studying historical interests in Silesia in the sixteenth and seventeenth centuries.

Eine vergessene historische Sammlung in einer Handschrift aus dem 16. Jh. des Staatsarchivs in Breslau (Sign. 82/28/0/1/6)

Zusammenfassung: Der Artikel beschreibt eine vergessene Sammlung historischer Quellen überliefert in einem handschriftlichen Kodex aus dem 16. Jh., aus dem Staatsarchiv in Wrocław (Breslau), Sign. 82/28/0/1/6. Dargestellt wurden die Geschichte und der Aufbau der Handschrift, die darin erfassten Werke identifiziert, aus den Bereichen der Geschichtsschreibung, der Diplomatie, u. a. Festgestellt wurde, dass der Kodex durch die Zusammensetzung von 13 Papierbögen erstanden ist. Diese waren zeitgleich vorbereitet worden (wahrscheinlich zweites Viertel 16. Jh.), doch anfangs funktionierten sie separat. Auf diesen separaten Bögen waren Quellen niedergeschrieben worden, am ehesten (zweites und drittes Viertel 16. Jh.) Jahrbücher und Kataloge der Herrscher und Breslauer Bischöfe, Kopien

von Dokumenten und Briefen, die Beschreibung (Szenario) der Krönung von Ferdinand I. Habsburg und Anna Jagiello, dann (Ende 16. Jh.) der *Katalog Breslauer Bischöfe* von Jan Długosz und Briefe Breslauer Geistlicher an Andreas und Simon Hanniwaldt, aus dem Jahr 1588. Vielleicht wurde damals ein erster Einband des Kodexes erstellt. Als letzte wurden eine Liste der Herrscher aus der Piastendynastie und eine Beschreibung des Krönungszuges von Michael Korybut Wiśniowiecki reingesetzt. Da keine Eigentümer notiert sind, ist eine Bestimmung von Urhebern oder Inhabern des Kodexes (oder der Bögen) nicht möglich. Vieles deutet darauf hin, dass der älteste Teil in Breslau entstanden ist und das Ganze in Elitekreisen der Habsburger Monarchie funktionierte. Ermittelt wurden Eigentümer des Kodexes seit Anfang 18. Jh.: Bibliothek der Elisabethkirche in Breslau (mind. seit 1722), Stadtbibliothek Breslau (seit 1866), Stadtarchiv Breslau (mind. seit 1894–1895), seit 1945 Staatsarchiv (bis 1983: Woiwodschaftsarchiv) Breslau. Die Handschrift ist für textologische und tegumentologische Forschungen von Bedeutung, sowie für die Editions-geschichte historischer Quellen. Sie ist ebenfalls eine wichtige Quelle zur Erforschung wie sich Menschen im Schlesien des 16. und 17. Jh. für Geschichte interessierten.

Nota o autorze: Tomasz Walczak – mgr, redaktor naukowy w Pracowni Słownika Historyczno-Geograficznego Małopolski w Średniowieczu Instytutu Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk, doktorant w Szkole Doktorskiej Anthropos IPAN. Zainteresowania naukowe: historia Polski w XV w., nauki pomocnicze historii, a przede wszystkim dyplomatyka, kodykologia i sfragistyka.

Author: Tomasz Walczak – MA, academic editor in the Section for the Historical-Geographical Dictionary of Lesser Poland in the Tadeusz Manteuffel Institute of History of the Polish Academy of Sciences, PhD student in The Anthropos Doctoral School of the Institutes of the Polish Academy of Sciences. His research interests cover the history of Poland in the 15th century, auxiliary sciences of history, and above all, diplomatics, codicology, and sigillography.

Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk
Pracownia Słownika Historyczno-Geograficznego Małopolski w Średniowieczu
ul. Sławkowska 17
31-016 Kraków
e-mail: tomekwalczak94@gmail.com

Bibliografia

Źródła

- Die Böhmischen Landtagsverhandlungen und Landtagsbeschlüsse vom Jahre 1526 an bis auf die Neuzeit*, Prag 1877
Joannis Dlugossii senioris, canonici Cracoviensis, Opera, t. 1, wyd. I. Polkowski, Ż. Pauli, Cracoviae 1887
Legis-Glückselig A.A., *Geschichten und Alterthümer der böhmischen Burg und Felsenstadt Wischehrad und der dasigen Collegiatkirche zu St. Peter und Paul*, Prag–Leitmeritz 1853
Moravský zemský sněm na prahu novověku. Edice Památek sněmovních z let 1518–1570. 1. Památky sněmovní I, wyd. D. Janiš, Praha 2010
Notitia Manuscriptorum Codicum Bibliothecae Elisabethanae, [Vratislaviae] 1722
Silesiacarum rerum scriptores, t. 2, wyd. F.W. Sommersberg, Lipsiae 1730

Opracowania

- Bláhová M., *Mezi Čechami a Polskem. Poznámky k otázce historického vedomí slezských intelektuálu v pozdním středověku*, w: *Korunní zeme v dejinách českého státu*, t. 2: *Společné a rozdílné. Česká koruna v životě a vědomí obyvatel ve 14.–16. století. Sborník příspěvků přednesených na kolokviu pořádaném ve dnech 12. a 13. května 2004 v Clam-Gallasově paláci v Praze*, red. L. Bobková, J. Konvičná, Praha 2005, s. 319–322
Bláhová M., *Středověké katalogy českých knižat a králů a jejich pramenná hodnota*, „Średniowiecze Polskie i Powszechné”, 1, 1999, s. 33–63
Bláhová M., Mrozowicz W., *Historia Bohemica, Polonica et Silesiaca*, w: *Encyclopedia of the Medieval Chronicle*, t. 1, red. G. Dunphy, Leiden 2010, s. 790
Burbianka M., *Dwaj intrologatorzy wrocławscy z pierwszej połowy XVI wieku*, „Przegląd Zachodni”, 11–12, 1951, s. 564–579

- Drelicharz W., *Rękopis Biblioteki Watykańskiej Chigi Q.II.51*, w: *Miasta, ludzie, instytucje, znaki. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesor Bożenie Wyrozumskiej w 75. rocznicę urodzin*, red. Z. Piech, Kraków 2008, s. 567–588
- Herber C.J., *Silesiae sacrae origines, quas SS. Theologiae professionem ordinariam in Universitate Litterarum Vratislaviensi susceptam indicans, scripsit [...]*, Vratislaviae 1821
- Hubková J., *Ferdinand I. und seine erste Begegnung mit dem Königreich Böhmen und Prag 1527 im Spiegel der zeitgenössischen Flugblätter und Flugschriften*, „Historie – Otázky – Problémy”, 7, 2017, s. 42–59
- Kaliszuk J., *Kodeks Mikołaja Liebenthala*, „Z Badań nad Polskimi Księgozbiórami Historycznymi”, 20, 2002, s. 47–57
- Klose S.B., *Von Breslau dokumentirte Geschichte und Beschreibung in Briefen*, t. 1, Breslau 1781
- Korta W., *Średniowieczna annalistyka śląska*, Wrocław 1966
- Maleczyńska K., *Papiernictwo na Śląsku do końca XVI w.*, Wrocław 1957
- Maleczyńska K., *Zainteresowania czytelnicze mieszczan dolnośląskich okresu Renesansu*, Wrocław 1982
- Mrozowicz W., *Kataloge der Breslauer Bischöfe. Überlegungen über alte und die Möglichkeiten neuer Editionsansätze*, w: *Quellen kirchlicher Provenienz. Neue Editionsvoorhaben und aktuelle EDV-Projekte*, red. H. Flachenecker, J. Tandecki, współpr. K. Kopiński, Toruń 2011, s. 59–70
- Mrozowicz W., *Regional Identity in Silesia (until 1526)*, w: *The Long Formation of the Region Silesia (c. 1000–1526)*, red. P. Wiszewski, Wrocław 2013, s. 215–235
- Mrozowicz W., *Zdarzenia godne pamięci. Uwagi źródłoznawcze w związku z odnalezieniem nowego przekazu, w: O rzeczach minionych. Scripta rerum historicarum Annae Rutkowska-Plachcińska oblata*, red. M. Młynarska-Kaletynowa, J. Kruppé, Warszawa 2006, s. 199–210
- Mrozowicz W., Spychała L., *Tradycja o królach węgierskich we wrocławskiej kompilacji kronikarskiej ze schyłku średniowiecza*, w: *Dux, milites et clerici, mercatores et scriptores... Z badań nad dziejami elit w średniowieczu i dobie nowożytnej*, red. M. Goliński, S. Rosik, Scripta Historica Medievalia, t. 6, Wrocław 2021, s. 101–131
- Mrozowicz W., Żerelik R., *Zapomniana kolekcja średniowiecznych źródeł śląskich (w XVIII-wiecznym rękopisie Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu, Akc. 1950/1051)*, „Sobótka”, 2–3, 2009, s. 261–272
- Oszczanowski P., *Casus Żórawiny. Kościół Trójcy Świętej w Żórawinie około 1600 roku*, Wrocław 2007
- Przyboś A., *Michał Korybut Wiśniowiecki. 1640–1673*, wyd. 2, Kraków 2007
- Rożek M., *Uroczystości w barokowym Krakowie*, Kraków 1976
- Schmidt P.O., *Untersuchungen zu den Breslauer Bischofskatalogen*, Breslau 1917
- Schulte W., *Die politische Tendenz der „Cronica principum Poloniae”*, Breslau 1906
- Uličný P., *Od císaře k oráči a zase zpět. Panovnické cykly ve Starém královském paláci na Pražském hradě*, „Umění”, 66, 2018, nr 6, s. 471–475
- Wydra W., *Z pogranicza poezji, historii i mnemotechniki (Wierszowane katalogi papieży, cesarzy i królów polskich w „Kodeksie Kuropatnickiego”)*, w: *Pogranicza i konteksty literatury polskiego średniowiecza*, red. T. Michałowska, Wrocław 1989, s. 191–202
- Żerelik R., *Testament Franciszka Koeckritza zwanego Faberem, pisarza miasta Wrocławia w latach 1542–1565*, „Archaeologia Historica Polona”, 7, 1998 (Materiały z IV Sesji Naukowej Uniwersyteckiego Centrum Archeologii Średniowiecza i Nowożytności „Życie codzienne w średniowiecznym mieście”, Sobótka–Górka, 22–25 października 1996 roku), s. 93–101
- Žůrek V., *Předpis, literární dílo nebo pamětní záznam? Rukopisy Karlova korunovačního řádu v kontextu dochování*, w: *Moc a její symbolika ve středověku*, red. M. Nodl, A. Pleszczyński, Colloquia Mediaevalia Pragensia, t. 13, Praha 2011, s. 103–114